

Onsdagen den 10 november

Kl. 19.30

*Vissa tandvårdsfrågor***§ 1 Vissa tandvårdsfrågor (forts.)**

Fortsattes överläggningen om socialförsäkringsutskottets betänkande 1976/77:1.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Ja, ärade kammarledamöter – det fåtal som är här – jag är faktiskt litet besviken på herr Asplings sätt att vinkla den här debatten. Han har försökt med insinuationer om några dunkla motiv bakom utskottets skrivning, han har varnat för högerkrafter osv. Men, herr Aspling, försök inte skrämma här! Jag tror inte att vare sig fröken Bergström eller fröken Pehrsson är särskilt rädd för några högerspöken. I motsats till herr Aspling har de faktiskt vuxit ifrån spökrädsla.

Bara för att herr Aspling har tappat regeringsmakten skall vi ju inte tappa det goda humöret. Vi skall försöka behålla det. Det kan faktiskt vara roligt också, herr Aspling, att vara i opposition – det har jag en viss erfarenhet av.

Man får nästan en känsla av att man begår ett majestätsbrott när man kritiserar tandvårdsförsäkringen – och det är tandvårdsförsäkringen jag har kritiserat, inte folktandvården.

Tandvårdsförsäkringen startade inte bra, och det var alltså bakgrunden till att motionen 1209 kom till: det var en sträv attityd vid starten för tandvårdsförsäkringen. Det var för det första en tvångsanslutning som ingen tyckte om – varken tjänstetandläkare eller privata tandläkare. Det var för det andra ingen reell förhandlingsrätt om de egna arbetsvillkoren för tandläkarna. Det var för det tredje en etableringskontroll för den privata sektorn. Det var för det fjärde en tvångsanställning – faktiskt också en tvångsstyrning lokalt – av tjänstetandläkarna i folktandvården. Och det var för det femte ett mycket omfattande krångel.

Det är de här sakerna som vi har kritiserat och fortfarande kritiserar. Och den kritiken har faktiskt inte bara vi moderater drivit. Det har upprättats en granskningspromemoria av riksdagens revisorer vilken har varit ute på remiss och som herr Aspling gärna kunde läsa. Också utredningsmannen har där kritiserat tandvårdsförsäkringens krångel i första hand, han har kritiserat de olika återbäringsnivåerna – alltså exakt vad vi moderater tidigare kritiserat – och han har kritiserat förhandsprövningen av alltför många tandvårdsåtgärder.

Om herr Aspling skall kritisera oss i fortsättningen för kritik så får herr Aspling också kritisera riksdagens revisorer.

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

Remissinstanserna, som är många, har instämt i utredningsmannens synpunkter och biträder de förslag som han lagt fram.

Etableringsrätten har varit ett svårt bekymmer för folktandvården – den är nämligen personlig, vilket innebär att om en tandläkare tillfälligt upphör med sin praktik men inte hinner eller kan sälja praktiken innan den avförs ur försäkringskassans register, så är den praktiken borta för all framtid som privatpraktik.

Kvoteringen av tjänster inom folktandvården innebär att socialstyrelsen två gånger om året ger varje enskilt landsting en kvot av nya tjänster. Dåligt skötta landsting, alltså landsting med en dålig personalpolitik och brist på tandläkare får flera tjänster – det är en styrning av dem.

Genom kombinationen av etableringskontroll för den privata sektorn och kvotering av tjänster inom folktandvården avser man att tvångsförflytta nytexaminerade tandläkare inte bara till folktandvården utan också till olika regioner inom folktandvården, så att de landsting som har det dåligt beställt med tjänster lagstiftningensvägen får flera tjänster, medan de landsting som har skött sin personalpolitik bra inte får dessa tjänster.

Detta är, herr Aspling, ett hot mot folktandvården, ett verkligt hot, som upplevs mycket negativt av folktandvården. Det är en dålig lösning att gå fram på det sättet. Det finns ett gammalt ordspråk som säger att hellre än att förbjuda det onda skall man uppmuntra det goda. Det kan ske t. ex. genom samverkan mellan landstingen och tandläkarföreningen på orten, för att få en vettig lokalisering av de olika tandläkarna. Det är positivt.

Herr Aspling har flera gånger under debatten sagt att vi har andra motiv för vårt förslag än dem vi har redovisat. Jag skulle gärna vilja veta vilka motiv det då är som vi har.

Herr Aspling har ett flertal gånger talat om hotet mot folktandvården. Jag skulle gärna vilja veta vad det är som hotar folktandvården. Herr Aspling säger att folktandvården är en stor och betydelsefull trygghet för barn och ungdom. Ja, visst är den det. Men då frågar jag, herr Aspling: Vad blir det då för skillnad om man utvidgar denna trygghet till att omfatta även tandvårdsförsäkringen för barn och ungdom, så att de kan få återbäring även om de går till en privat tandläkare? Blir det sämre för barn och ungdom om de får behålla sin gratistandvård hos folktandvården och dessutom får återbäring för tandvård hos privattandläkare, om de skulle önska gå till en sådan eller om föräldrarna skulle vilja ta dem med dit?

Nej, herr Aspling, det kan absolut inte vara något hot vare sig mot folktandvården eller mot barnens och ungdomens möjligheter att få tandvård.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Herr Ringaby var rädd för att jag skulle tappa det goda humöret. Värmlänningar brukar inte tappa humöret, herr Ringaby. Vi

skall nog se till att vi kan hålla det uppe. Mitt engagemang i den här frågan gäller barn och ungdom och vakthållningen kring folktandvården.

Fröken Pehrsson och fröken Bergström tog avstånd från konsekvenserna av det som är den faktiska innebörden i regeringsförklaringen. Herr Ringaby understryker värdet av att moderaterna fått sina gamla krav igenom i regeringsförklaringen – det är han stolt över. Det visar att det föreligger en faktisk splittring mellan regeringspartierna i den här frågan. Och det kanske inte är så oväntat men nog så intressant, med hänsyn till den proposition som nu enligt herr Ringabys mening skall effektuera just moderaternas krav. Det skall sannerligen bli intressant att följa det här.

Ja, herr Ringaby, vi hade en dust här i kammaren i maj 1973, då riksdagen hade att ta ställning till den socialdemokratiska regeringens proposition om tandvårdsreformen. Herr Ringaby var då försvarare av en lång rad moderata reservationer med långtgående krav på privatisering av hela tandvårdsförsäkringen. Vilken tandvårdsförsäkring skulle vi ha fått om moderaternas förslag gått igenom? I varje fall hade det inte blivit en försäkring för patienterna – så mycket är säkert.

Man yrkade exempelvis avslag på det i propositionen framlagda utbyggnadsprogrammet för folktandvården. Naturligtvis yrkade man avslag på förslaget till etableringsregler, som tillkom enbart för att skydda folktandvården. Naturligtvis vände man sig mot att tandläkarna skulle taxebindas. I stället förslög man att försäkringsersättningen skulle vara 75 % av alla tandvårdskostnader med fri arvodesättning för tandläkarna. Den högre ersättningen från försäkringen skulle bli helt betydelselös för den enskilde, om tandläkarna skulle ha en fri arvodesättning.

I debatten 1973 sade herr Ringaby: Tillgången på tandläkare visar en kurva som går brant uppåt, långt över vårdbehovet. Det är absolut inga risker för att man inte skulle täcka vårdbehovet. Tandläkarna har konkurrens, de har observanta patienter som kontrollerar dem. Det är alltså ingen risk att ha ett fritt arvode för speciella arbeten.

I årets motion från moderaterna talar man inte längre om att vi har tandläkare långt utöver vårdbehovet. Moderaternas resonemang då och nu är väl ändå inte så oförenliga som det kan synas. Vad man ville 1973 var att bokstavligen med plånbokens hjälp reglera efterfrågan. Så enkelt är det i själva verket. Det är nyttigt ibland att erinra sig detta.

Vi kunde i propositionen 1975 på grundval av erfarenheter och, låt mig tillägga det, ett konstruktivt samarbete med Tandläkarförbundet inte minst inom tandvårdsdelegationen lägga fram förslag till nya former för anslutnings- och etableringsregler liksom förslag om åtgärder för att ge nya patienter ökade möjligheter till tandvård inom ramen för tandvårdsförsäkringen. Men moderaterna var inte nöjda. Återigen attackerades folktandvården, och som jag har påpekat i mitt tidigare anförande blev moderaterna den gången ganska ensamma. Centern reserverade sig inte på en enda punkt. I år kommer moderaterna tillbaka med de gamla välkända kraven. Man går t. o. m. så långt att man kräver att folktandvården

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

skall privatiseras. Det är ganska fantastiskt.

Naturligtvis förmenar ingen moderaterna rätten till detta. Men det bör också göras fullständigt klart vilka avsikterna är. I år är man slutligen framme vid målet: I regeringsförklaringen får man igenom sina gamla välkända krav. Därmed har, som man säger i det särskilda yttrandet, "det berättigade i en mångårig moderat strävan kraftfullt dokumenterats". Undra på att man är tillfredsställd på moderathåll! Däremot undrar jag hur man inom centern upplever detta. Att bli så överkörd måste ju framkalla vissa reaktioner. Men nu blickar herr Ringaby framåt i avvaktan på en proposition där moderatkraven skall effektueras, medan centerpartisterna, har jag en känsla av, försöker lugna sig själva med att det hela ändå till slut inte skall behöva bli så farligt.

Får jag avslutningsvis säga att i gångna tider kunde man lita på socialdepartementet. Huruvida man kan göra det framdeles får vi se. Lätt blir det säkerligen inte med en centerpartistisk socialminister som tidigare här i riksdagen har varit med om att avvisa moderatkraven och en biträdande moderat socialminister som t. o. m. har signerat motionen om folktandvårdens privatisering. Det blir kanske inte heller så lätt när Tandläkarförbundet efter regeringsskiftet har förklarat att förbundet inte tänker springa ifrån sina åtaganden. Jag har noterat det med stort intresse.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Herr Aspling fortsätter att försöka skrämma, och nu talar han om konsekvenser. Han frågar: Vad blir det för konsekvenser av regeringsförklaringen? Ja, regeringsförklaringen säger att man skall lätta på etableringskontrollen och släppa in barnen i försäkringen. Är det farligt, herr Aspling? Är det farligt att lätta på etableringskontrollen som har visat sig skadlig? Är det farligt att släppa in barn och ungdom i försäkringen? Det är de konsekvenser som regeringsförklaringen kan få.

De som tror att ett upphävande av etableringskontrollen skall tömma folktandvården på tandläkare bör verkligen tänka sig för. Det måste vara ett fel på folktandvården, herr Aspling, om man skall hålla kvar tjänstetandläkarna med lagstiftning. Det är faktiskt vad man gör i dag.

Vilken försäkring hade vi fått om moderaternas förslag gått igenom? undrar herr Aspling. Ja, de förslag som riksdagens revisorer nu lägger fram stämmer exakt med vad moderaterna föreslog.

Sedan talar herr Aspling hela tiden om moderaternas förslag när det gäller att släppa in barnen i försäkringen. Men detta har också folkpartiet och, om jag inte missminner mig, centerpartiet tidigare föreslagit i motioner. Det är alltså ett gemensamt borgerligt krav.

Vidare hade vi fått en bättre försäkring, herr Aspling, med 75 % i återbäring och inte 50 som den dåvarande regeringen föreslog.

Herr Aspling har också fel i fråga om den fria prissättningen. Vi har inte föreslagit någon generell sådan, utan enbart på vissa arbeten.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Mina diskussioner med herr Ringaby här i kammaren får en alldeles speciell karaktär. Han är så uppriktigt moderat, och man behöver aldrig sväva i tvivelsmål om vad han syftar till. Det är med andra ord högerpolitik av välkänt märke han förespråkar. Kanske tycker hans vänner på moderaternas propagandabyrå att han ibland t. o. m. är för uppriktig. Högerpolitik skall ju som bekant numera presenteras i glättad förpackning, och i den nya stilen kanske herr Ringaby inte riktigt har hängt med.

Jag sätter emellertid alltid värde på diskussionerna med herr Ringaby. Han talar som sagt ett rent högterspråk, och man vet var han står. Han är också konsekvent och ärlig i tandvårdsfrågorna. Han vill ha till stånd en privatisering, eftersom han tycker illa om tandvårdsförsäkringen och etableringsrätten, som enbart har tillkommit för att garantera folktandvården tandläkare. Åk ut till landstingen, till Norrland och glesbygderna och fråga, herr Ringaby, så skall han finna att den största uppgiften i dag är att skaffa tandläkare till folktandvården. Det är så det ligger till.

Låt mig tillägga, att när tandvårdsreformen väl blivit genomförd efter regeringens riktlinjer, så har det också varit möjligt att gå vidare i ett fruktbarande samarbete med Tandläkarförbundet. Visst har det förelegat intressemötsättningar, men det har varit möjligt att finna godtagbara lösningar. Tandvårdsdelegationen har här spelat en nyckelroll, och i arbetet inom delegationen har Tandläkarförbundet lagt ned ett värdefullt arbete.

När nu moderaterna fått igenom sina gamla krav i regeringsförklaringen, så inger det självklart en stark oro för framtiden. Mycket av det som har byggts upp under senare år kan snabbt spolieras.

Jag skall inte ta upp riksdagsrevisorernas promemoria, men jag vill betona att den praktiska verksamheten inom tandvårdsreformen gör att människor vet vad reformen betyder, liksom familjer och barn vet vad folktandvården betyder.

De dunkla motiven, sade herr Ringaby. Ja, det är moderaterna som har åstadkommit den oro vi känner genom att man har fått igenom sina gamla krav i regeringsdeklarationen. Herr Ringaby måste förstå att jag är engagerad i den här frågan, därför att denna unika reform på tandvårdens område som vi har byggt upp i vårt land för barn och ungdom på lika villkor inte får raseras. Genom att vidga personkretsen är det just detta man kommer att åstadkomma. Det blir konsekvenserna.

Jag har sagt det upprepade gånger här i dag, men jag vill avslutningsvis gärna på nytt understryka att vakthållningen kring denna reform blir en utomordentligt angelägen uppgift. Vi har tidigare kunnat lita på centern. Nu har centern vikit sig, och det är därför inte att undra på att vi är oroliga. Vad kommer att följa i fortsättningen?

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag kan faktiskt bara beklaga att herr Aspling känner oro inför dessa förslag. Herr Aspling känner alltså uppriktig oro för att barn och ungdom skall få komma in i ett försäkringssystem som de nu inte tillhör. Herr Aspling känner oro för att man skall ersätta en etableringskontroll som slår blint med överläggningar mellan landstingen och Tandläkarförbundets lokalavdelningar för att få en vettig lokalisering och en mjukare hantering av dessa frågor. Det är upplysande att föra till kammarens protokoll, herr talman, att herr Aspling känner oro för sådana förslag.

Jag är glad över att herr Aspling säger att jag är uppriktigt moderat och talar klart högerspråk. I detta fall gäller det en utvidgning av personkretsen och åtgärder för att ersätta en blint slående etableringskontroll. Det är klart högerspråk, och då är jag tacksam för att få det erkännandet.

Jag är ledamot av landstinget i Örebro län, och där har vi faktiskt 20 vakanser på folktandvårdssidan, bl. a. beroende på kvoteringen. Vi har sett om vårt hus tidigare. Men då får vi inte heller några tandläkare, eftersom de skickas till andra landsting, som inte har fört samma goda personalpolitik som vi gjort i vårt landsting. Det är dålig politik att gå till väga på det sättet.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Herr Ringabys inlägg blir allt egendomligare. Han bör känna till att det föreligger en överenskommelse beträffande etableringsreglerna. De skall prövas varje år. Det sker inom tandvårdsdelegationen med början denna höst. Även den överenskommelsen vill nu herr Ringaby riva upp. Det är mycket intressant att få detta dokumenterat.

Jag var inte riktigt på det klara med vad herr Ringaby konkret avsåg, men nu är det dokumenterat här genom hans inlägg. Det är ganska fantastiskt. Han har i varje fall inte Tandläkarförbundet bakom sig och sannerligen inte heller sjukvårdshuvudmännen, som verkligen är part i målet och vet vad det skulle innebära för folktandvården och dess möjligheter att kunna bygga ut folktandvården i enlighet med det beslut som riksdagen tidigare har fattat.

Beträffande personkretsen hänvisar jag till vad jag har sagt tidigare. Det är orimligt att dela upp barnen socialt och boendemässigt och därmed åstadkomma en segregation när det gäller en reform där alla har samma villkor. Jag har tidigare förklarat för både fröken Pehrsson och fröken Bergström vilka konsekvenserna är. Folktandvården är någonting unikt i vårt land, och vi skall slå vakt om den. Jag garanterar herr Ringaby att vi kommer att göra det. Han skall vara säker på att en växande folkopinion kommer att starkt engagera sig när den blir på det klara med vad det nu är fråga om.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag avser inte, herr Aspling, att riva upp några beslut. Jag vet inte varifrån herr Aspling får sådant tal. Det är sagt från början att etableringsbestämmelserna skall ses över. I regeringsdeklarationen sägs att så skall ske. Det har en regering full rätt att göra. Det kan man verkligen inte kalla för att riva upp ett beslut.

En reform där alla behandlas lika, säger herr Aspling. Ja, visst är det så. Men vad är det som förändrar denna reform, om man ger barnen möjlighet att också komma in i tandvårdsförsäkringen och – om de så vill – gå till en privat tandläkare? De får då nöja sig med 50 % återbäring. Det innebär valfrihet. Herr Aspling går själv till en privat tandläkare, så han borde veta att det är ganska bra att ha kontakt med en sådan.

Jag kan inte för mitt liv, herr talman, förstå att detta skulle vara att riva upp en reform som ger likvärdig ersättning till barn och ungdom. De kommer i fortsättningen att få gratis vård inom folktandvården men har dessutom möjlighet att gå till en privat tandläkare.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Varje inlägg herr Ringaby gör understryker vad jag här har sagt. Han tycker illa om folktandvårdens nuvarande konstruktion och karaktär. Han försöker göra gällande att river man upp principerna och bestämmelserna, så skall det inte påverka folktandvården. Jag har i tidigare inlägg frågat om man har tagit någon kontakt med tjänstetandläkarnas egna organisationer och hört deras synpunkter. Jag skall inte tala för dem här i dag, men jag är övertygad om att de i mycket stor utsträckning känner precis samma oro som jag. De vet vad det gäller.

Glöm inte bort, herr Ringaby, vad folktandvården har betytt för Norrland, för glesbygdernas barn och för de inkomstsvaga familjerna. Jag har pekat på det. Här är det ju fråga om kostnader också. Människorna i låglönegrupperna har här haft en garanti för regelbunden och kostnadsfri tandvård för sina barn och ungdomar. Nu skall detta ändras. Vissa grupper skall anlita privattandläkare mot ersättning enligt tandvårdstaxans principer och grunder. Men vi har ju folktandvården, som skall garantera en regelbunden kostnadsfri tandvård för alla barn – om vi nu kommer att kunna bygga ut den enligt det beslut riksdagen har fattat. Riksdagen har med stor majoritet ställt sig bakom detta beslut, även om högern – förlåt, moderaterna – har kämpat emot.

Skall det vara så svårt att förstå detta, herr Ringaby? Avsikten med att utvidga personkretsen kan man inte dölja med vackert tal om att barn skall följa sina föräldrar till deras tandläkare. Att ta det steget medför konsekvenser och vad de innebär är vi helt klara över.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag börjar inse att det förmodligen är ganska meningslöst att föra den här diskussionen med herr Aspling, för han vägrar ju att förstå vad det egentligen är fråga om. Från den gamla oppositionens

Onsdagen den
10 november 1976

Vissa tandvårdsfrågor

sida har det sagts – från folkpartiet, från centern och från moderata samlingspartiet – att folktandvården fungerar bra, särskilt vad beträffar barn-tandvården. Kallelse-systemet inom folktandvården fungerar mycket bra, och det är vi säkert ensamma om i hela världen.

Herr Aspling säger att det innebär en försämring om barnen också infogas i försäkringssystemet så att de kan gå till en annan tandläkare, om det inte finns en folktandvårdstandläkare på den ort där de bor. Frågan står obesvarad: Hur kan en försäkring bli sämre för barn och ungdom om man utvidgar den och de gamla förmånerna finns kvar? Det är ett väldigt dogmatiskt resonemang herr Aspling för i hela det här ärendet.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Jag lovar att jag inte skall förlänga debatten mycket mera, men ett par kommentarer vill jag gärna göra.

Som bekant fattade riksdagen i fjol beslut om att stora ansträngningar skall göras för att bereda nya patienter tandvård. Här har tandläkarna ställt upp på ett som jag tycker solidariskt och värdefullt sätt. Resurserna är i dag ansträngda, det vet vi. Skulle nu privattandläkarna också få ansvar för barntandvården, så måste detta självklart inkräkta på vuxentandvården, och vart skall de vuxna då vända sig? Den grundläggande principen är att vi har byggt upp en folktandvård och att vi vid den stora tandvårdsreformen 1973 har prioriterat folktandvården på det sättet att nettotillskottet av tandläkare skall gå till folktandvården, så att man skall kunna leva upp till det lagfästa ansvar man har.

Nog tycker jag, herr Ringaby, att det är litet egendomligt att här i kammaren utsätta landstingen för denna märkliga kritik, som herr Ringaby riktat mot dem. Det stora problemet för landstingen i dag är att kunna skaffa fram tandläkare till folktandvården, och jag kan försäkra herr Ringaby att i alla de besvärsärenden som jag har haft under årens lopp har det praktiskt taget alltid varit så att det i fråga om etableringen har gällt att skydda folktandvården, därför att det har varit den som suttit i kläm.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta debatten längre utan vill bara slå fast vad jag har understrukt i mina tidigare anföranden, nämligen att sedan moderaterna har fått igenom sina långtgående gamla krav i regeringsförklaringen – varvid centerpartisterna har vikit sig, eftersom de tidigare har röstat mot en utvidgning av försäkringens personkrets – känner vi oro för vad som skall följa. Det här är en allvarlig fråga, herr Ringaby. Det gäller barn och ungdom och garantierna för att de i fortsättningen på lika villkor skall få en regelbunden och kostnadsfri tandvård inom folktandvårdens ram.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Detta skall bli mitt absolut sista inlägg. Det stora problemet för landstingen, herr Aspling, är att deras tjänstetandläkare inom

folktandvården bara får syssla med barntandvård. De hinner praktiskt taget inte med någon vuxentandvård i dag, och det är inte trevligt för en tandläkare att bara ägna sig åt barntandvård. Tandläkarna vill gärna ha litet blandning när det gäller patienterna. Med utskottets förslag, herr Aspling, blir det möjligt för tjänstetandläkarna att få in litet vuxna, eftersom några barn då kan gå till den privata sektorn. Det är ett positivt förslag.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Jag har sagt att jag inte skall förlänga debatten men vill ändå göra ett påpekande.

Det är ju inte på det sättet som herr Ringaby säger. Vid en utbyggnad av folktandvården skall man också vidga sektorn för vuxentandvården, det vet han. Jag har sagt här i dag att förutsättningen för en god barn- och ungdomstandvård är en väl utbyggd organisation. Den har folktandvården, men den har icke privattandläkarna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen av herr Aspling m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Aspling begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen av herr Aspling m. fl. anförda motivering.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Aspling begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 140

§ 2 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motion om förtida inlösen av folkpensions-
avier

1976/77:3 med anledning av motion om möjlighet för diabetiker att an-
sluta sig till den frivilliga sjukpenningförsäkringen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
10 november 1976

*Arbetsgivaruppgif-
ten från arbetsgiva-
re med ett fåtal
anställda*

§ 3 Arbetsgivaruppgiften från arbetsgivare med ett fåtal anställda

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1976/77:4 med anledning av motion om tid för ingivande av arbetsgivaruppgift från arbetsgivare med ett fåtal anställda.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Enligt gällande bestämmelser skall arbetsgivaruppgiften liksom kontrolluppgifterna redovisas senast den 31 januari året efter det aktuella inkomståret. Vid ett senare ingivande av arbetsgivaruppgiften utgår i normalfallet en förseningsavgift på 5 % på den fastställda arbetsgivaravgiften.

Många mindre företagare har emellertid svårigheter att fylla i arbetsgivaruppgiften, och det leder till att den som hjälper dem med deklarationen ofta också får upprätta arbetsgivaruppgiften. Men då leder det i sin tur till att vederbörande påförs 5 % i förseningsavgift. Mot den bakgrunden har jag, tillsammans med herr Norrby, motionerat om att tidpunkten för inlämnande av arbetsgivaruppgift skulle senareläggas och sammanfalla med den för avlämnandet av självdeklarationen. Jag är tacksam över att utskottet behandlat motionen så utförligt och även låtit den bli föremål för remissbehandling.

Jag skall inte argumentera särskilt mycket; jag vill bara notera, med en viss besvikelse, att remissinstansernas yttrande – i första hand riksförsäkringsverket och riksskatteverket – helt och hållet utgår från byråkratins synpunkt. Inte på något enda ställe i deras yttrande kan man skönja någon förståelse för de problem som uppkommer för dem som har att upprätta arbetsgivaruppgiften, utan hela tiden talar man om den korta tid som står till förfogande för att debitera de aktuella avgifterna. Och då konstaterar man att det arbetet skall vara avslutat den 20 augusti. Med den tidsmarginalen bedömer man det således som omöjligt att senarelägga inlämningen av småföretagarnas arbetsgivaruppgifter med 15 dagar. Jag tycker att det är den obotfärdiges förhinder. Glädjande nog noterar jag att utskottet är betydligt mer positivt i sitt sätt att ta ställning till de här frågorna, och man hänvisar till att det f. n. pågår en utredning inom riksförsäkringsverket om ett enklare och mer enhetligt förfarande för debitering av arbetsgivaravgifter.

Jag vill bara peka på några saker som inte alls kommit fram vare sig i utskottets betänkande eller i remissinstansernas yttranden. Det är bl. a. just svårigheten att upprätta en arbetsgivaruppgift. När man lämnar en kontrolluppgift har man bara att sätta kryss för vilka naturaförmåner som utgår. Men när man skall upprätta arbetsgivaruppgiften då måste man sätta ett pris på dessa naturaförmåner enligt vissa bestämda regler. Det är ganska komplicerat om det gäller korta arbetsperioder, t. ex. ett antal anställda som jobbar på olika tider av året, någon har haft bostadsförmån, några bara ett mål mat om dagen, andra fritt vivre osv.

*Arbetsgivaruppgif-
ten från arbetsgiva-
re med ett fåtal
anställda*

De sakerna är svåra att klara på ett riktigt sätt för många mindre företagare som inte är rutinerade på detta område. Gör man fel riskerar man att även påföras straff av den anledningen att arbetsgivaruppgiften är felaktigt upprättad. Därför är många rädda för att upprätta den och skriva under den.

Det påstås att om man skulle befria exempelvis dem som har högst två anställda, så skulle det leda till att 38 % av uppgifterna skulle komma in för sent. Inte alls. De flesta som har litet rutin skulle naturligtvis skicka in uppgiften i tid, därför att det är mest praktiskt att upprätta den vid samma tillfälle som kontrolluppgiften – om man bara vet hur det går till. Men det kanske finns 10–15 % av småföretagarna – jag skulle gissa att det för hela landet skulle röra sig om storleksordningen 20 000–25 000 – som inte klarar detta utan vill ha hjälp av en revisionsbyrå, eller annan personal som sysslar med att upprätta deklarationer, för att vara säkra på att när man skriver under inte göra sig skyldig till något fel som gör att man riskerar att påföras straffavgift. Men då får man i stället en femprocentig förseningsavgift.

Det blir än svårare fr. o. m. det kommande året, eftersom vi då med det lagförslag som antogs av riksdagen i våras medgivit att exempelvis en jordbrukarfamilj där båda makarna deltar i arbetet dessa skall kunna fördela inkomsterna sinsemellan. Låt oss säga att den medhjälparen är hustrun och att hon jobbat 800 timmar i jordbruket. Då har hon rätt att redovisa detta som lön från maken. Det skall då värderas enligt, som det står, marknadsmässiga principer. Men där finns det en hake: den totala lönen får inte överstiga en tredjedel av vad förvärvskällan har gett i vinst – och det vet ju varken hustrun eller maken förrän jordbruksbilagan upprättats och de där kan se hur stor nettovinsten blivit. Därför menar jag att det i praktiken är mer eller mindre omöjligt för maken att redan den 31 januari lämna en kontrolluppgift på hustruns inkomst. Han måste då lämna uppgiften efter den 31 januari, och konsekvensen blir att han får betala 5 % i straffavgift.

Med detta har jag bara velat till protokollet anteckna att jag anser att det finns en del svårigheter – utöver dem som framgår av utskotts- betänkandet – med att upprätta en arbetsgivaruppgift på ett riktigt sätt redan den 31 januari. Jag hoppas därför att det arbete som nu bedrivs inom riksförsäkringsverket skall leda till att arbetsgivaruppgiften skall kunna avlämnas samtidigt med deklarationen. – Det är egentligen bara en parallell till vad vi redan har stadgat när det gäller mervärdeskatte- deklarationen. De som bara har att deklarerat mervärdeskatt en gång om året har rätt att vänta med detta till den 15 februari, samtidigt som de avger sin deklaration.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
10 november 1976

*Stadsläkare i
kommunerna*

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:1 med anledning av motion om stadsläkare i kommunerna.

Herr PETERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1976/77:1 behandlas motionen 1291, som jag och några partikamrater väckt och i vilken vi hemställer om en översyn av 14 § första stycket hälsovårdsstadgan.

I detta stycke föreskrivs att kommun med minst 40 000 invånare skall ha en eller flera stadsläkare anställda för att biträda hälsovårdsmyndigheten i tillsyn över den allmänna hälsovården i kommunen.

Vi motionärer tycker det är helt felaktigt att grunda ett beslut om anställande av stadsläkare på endast befolkningsunderlaget och menar att andra kriterier måste vara avgörande. Jag skall inte här gå in på vilka andra kriterier det kan vara fråga om, eftersom detta finns angivet dels i motionen, dels i utskottets betänkande.

Nu har utskottet behandlat motionen välvilligt och delar vår uppfattning, att andra kriterier än befolkningsunderlaget skall vara avgörande för anställande av stadsläkare. Utskottet anser också att det är rimligt att kommunerna själva får avgöra om stadsläkare skall anställas eller inte. Vi motionärer tycker att detta är bra.

I en andra punkt i motionen hemställer vi att riksdagen som sin mening uttalar att regeringen i avvaktan på den nämnda översynen medverkar till att dispens lämnas kommuner som begär befrielse från nu gällande bestämmelser rörande skyldighet att ha stadsläkare.

Till detta säger utskottet att man har anledning att räkna med att ärenden om dispens från kravet på stadsläkare kommer att prövas mot bakgrund av det synsätt som från regeringens sida kommit till uttryck i utredningsdirektiven. Det är troligt att det blir på det sättet, men problemet är att ingenting har hänt på detta område under de senaste åren. Det finns en del kommuner – jag vet inte hur många de är – som har ansökt om dispens. Jag skall bara nämna ett enda exempel. Uppsala kommun sökte dispens från denna skyldighet i början av 1974 – alltså för snart tre år sedan – men ingenting har hänt.

Många kommuner väntar på resultatet av denna ansökan, och i många kommuner har man i dag löst stadsläkarproblemet provisoriskt. Den senaste kommunindelningsreformen innebar att ett stort antal kommuner uppnådde det befolkningsunderlag som enligt den här nämnda paragrafen tvingar till anställande av stadsläkare. Ser man detta i samband med stadsläkarnas allt färre arbetsuppgifter på grund av den förändring som vårt samhälle genomgår, onödiga kostnader för kommunerna när det gäller att anställa stadsläkare samt det faktum att det ännu råder brist på läkare, så kan man kanske förvänta sig att den översyn som nu pågår skall ske snabbt. Många kommuners problem skulle också lösas om dispensansökningarna behandlades snabbt.

Herr talman! Jag har inget yrkande i detta ärende, men jag vill understryka vad utskottet har skrivit. Det finns kanske anledning att tro att utskottets positiva skrivning kan påverka både utredningen och dem som har att bevilja dispensererna – dels i sakfrågan, dels tidsmässigt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motioner om huvudmannaskapet för service åt handikappade och äldre personer m. m.

1976/77:3 med anledning av motioner om anpassning av fritidsbostäder och underlättande av resor för handikappade

1976/77:4 med anledning av motioner om förbättrad apoteksservice m. m.

1976/77:5 med anledning av motioner om ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Mödrahälsovård och förlossningsvård

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:6 med anledning av motioner om mödrahälsovård och förlossningsvård.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:270 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla att den tog initiativ till en översyn av mödrahälsovården i syfte att ge denna en ökad beredskap till att ge behövande kvinnor psykisk och social hjälp, innebärande

a) att personaltätheten fick sådana dimensioner att reella möjligheter skapades för samtal mellan läkare och gravida kvinnor samt mellan barnmorskor och gravida kvinnor.

b) att psykolog- och socialarbetartjänster inrättades på varje mödravårdscentral och BB för att möjliggöra för mödrahälsovården att bedriva en aktivt uppsökande verksamhet,

c) att samarbetet utvidgades mellan mödravårds- och barnavårdscentralerna.

1975/76:444 av fru Lantz m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen skulle uttala

a) att läkare med adekvat utbildning skulle finnas tillgängliga på för-

Onsdagen den
10 november 1976

*Mödravård
och förlossningsvård*

lossningsklinikerna dygnet runt.

b) att planläggning skulle ske för paracervikal- och pudendusblockadernas samt epiduralanestesins införande vid kvinnoklinikerna,

c) att åtgärder vidtogs så att de barnmorskor som i dag behärskade metoder som ledde till effektiv smärtlindring gavs reell möjlighet att utöva dessa,

d) att läkare på förlossningsavdelningarna fick skyldighet att fortlöpande praktiskt handleda barnmorskorna i dessa metoder,

e) att förutsättningar skapades för att psykoprofylaxmetoden skulle ingå i mödravårdscentralernas mödraundervisning,

f) att utvärdering skedde av de metoder som gav möjlighet till planerade dagtidförlossningar,

g) att en samlad översyn företogs över erforderliga initiativ för att riksdagens principbeslut från 1971 skulle kunna förverkligas,

1975/76:763 av herr Wijkman (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om åtgärder som syftade till att riksdagens år 1971 antagna principuttalande om smärtlindring vid förlossning kunde infrias utan att inkräkta på förlossningsvårdens decentralisering,

1975/76:1288 av fru Olsson i Hölö (c), vari hemställts att riksdagen uttalade att erforderliga initiativ togs för att förverkliga riksdagens principbeslut från år 1971 angående smärtfri förlossning samt

1975/76:2071 av fru Fränkel (fp) och fru Swartz (fp), vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen begärde att socialstyrelsen gavs i uppdrag att

a) redovisa i vilken utsträckning riksdagens principbeslut om smärtlindring vid förlossning hade förverkligats.

b) lägga fram förslag till erforderliga åtgärder för att smärtlindring vid förlossning skulle kunna erbjudas enligt riktlinjerna i motionen och en tidsplan för detta,

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om nedläggning av små BB.

Utskottet hemställde

1. beträffande mödravårdsvården att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:270 (yrkandet 1) samt motionen 1975/76:444 (yrkandet 5),

2. beträffande förlossningsvården att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:444 (yrkandena 1-4 samt 6 och 7), motionen 1975/76:763, motionen 1975/76:1288 samt motionen 1975/76:2071.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! År 1971 fattade riksdagen beslutet att alla kvinnor som önskade smärtlindring vid förlossning också skulle få sådan. Nu är det snart 1977, och fortfarande är det nästan omöjligt för de flesta kvinnor

att få effektiv smärtlindring. År 1974 fick 0,9 % av kvinnorna smärtlindring i form av epiduralblockad. För år 1975 kan vi i utskottets betänkande läsa att siffran är 1,7 %.

Att kvinnor verkligen behöver smärtlindring vittnar ett antal undersökningar om. Ungefär 85 % av kvinnorna skulle behöva effektiv smärtlindring.

Man vet också att en starkt smärtpåverkad kvinna negativt påverkar förlossningen, vilket medför risker både för henne själv och för barnet.

I vissa västeuropeiska länder är det mycket vanligt att ge effektiv smärtlindring. I Düsseldorf i Västtyskland t. ex. erbjuds alla kvinnor epiduralanestesi både vid normala och vid komplicerade förlossningar, och mer än hälften av förlossningarna sker också med epiduralblockad. Även i Storbritannien är det en trend mot ökad användning av epiduralblockad.

Alla utskottsskrivningar i denna fråga har genomgående varit välvilliga men intetsägande, och kvinnorna har fått – och kommer också i fortsättningen att få – vänta på den smärtlindring som riksdagen lovade att de skulle få redan 1971. Även det betänkande kammaren behandlar i dag är märkt av "låtgåmentaliteten". Jag skall be, herr talman, att få kommentera betänkandet.

På s. 17 i betänkandet redovisas ett uttalande av socialstyrelsen att smärtstillande medel i kombination med lustgas och pudendusblockad, som ges i allra sista stadiet av förlossningen, kan ge en fullgod smärtlindring. Men det är fel, om man skall tro på de vetenskapliga undersökningarna och på vad kvinnorna själva säger. Med den inställningen från den ansvariga myndigheten kommer kvinnorna aldrig att få den hjälp de behöver.

På s. 9 i betänkandet återges följande uttalande av socialstyrelsen:

"Barnaföderskans önskan beträffande smärtlindring vid förlossning skall tillgodoses i den utsträckning medicinska skäl medger. Smärtlindring vid förlossning ges i enlighet med den ansvarige läkarens intentioner." Detta ingår också i utskottets slutskrivning.

Det är alltså läkaren som avgör hur starka smärtor en kvinna känner. Nu är det inte längre fråga om kvinnans önskemål om lindring. Med detta blir kvinnan helt utlämnad åt läkarens bedömning. Det är också läkaren som bestämmer vilka metoder som skall användas på förlossningsavdelningen och också om barnmorskorna skall anförtros uppgifter i samband med avancerad smärtlindring.

Om kvinnors önsknings verkligen tillgodosågs, skulle statistiken inte visa att bara 1,7 % fick epiduralanestesi. Då skulle siffran ligga uppemot 80 %.

Om kvinnan skall ha någon teoretisk chans – någon praktisk har hon inte – till smärtlindring, måste hon föda på kontorstid. Att erhålla effektiv smärtlindring nattetid är omöjligt.

Svenska läkaresällskapet säger, enligt vad som står på s. 19 i betänkandet, att "det är i allmänhet omöjligt att i förväg definitivt bestämma vilken eller vilka anestesilogiska metoder, som skall användas under

en förlossning men att man dock måste kunna tillförsäkra den gravida kvinnan att hon skall få en effektiv smärtlindring utan nämnvärd risk för henne eller barnet och att det finns personella och materiella resurser för detta dygnet runt. En sådan försäkran kan – – – f. n. ej ges på många svenska förlossningsavdelningar.”

Läkarsällskapet säger vidare att ”på ett flertal svenska förlossningsavdelningar saknas särskild jourhavande läkare för förlossningsverksamheten dygnet runt”.

Bristen på läkare och annan förlossningspersonal måste försvinna, och dessutom måste läkare finnas dygnet runt på förlossningsavdelningarna.

Utskottet skriver också att socialstyrelsen vill söka åstadkomma full och jämn täckning av behovet av läkare inom detta område. Man kan ju hänge sig åt önskedrömmar, men det löser inte den katastrofalt dåliga personaltillgången på förlossningsavdelningarna. Socialstyrelsen säger – det återges på s. 18 i betänkandet – att ”tillgången på läkare kan förväntas öka”. Man ger alltså ingen som helst garanti för att personalbristen kommer att avhjälpas.

Landstinget, Svenska läkarsällskapet och Svenska barnmorskeförbundet framhåller betydelsen av att det finns tillgång på utbildad personal för att man skall kunna förverkliga riksdagens beslut från 1971. Men ingenstans tas några konkreta initiativ, allra minst i utskottets skrivning, för att råda bot på detta missförhållande. Utskottet förutsätter ”att man vid tilldelningen av läkartjänster liksom vid fördelningen av resurser på sjukvårdsområdet beaktar 1971 års riksdagsuttalande”. Mer utslätad och till intet förpliktande kan väl ingen skrivning vara.

Vad är då utskottets slutsats? Utskottet säger på s. 24 i betänkandet att ”en rad åtgärder vidtagits i syfte att 1971 års riksdagsuttalande skall få effekt”. Vilka åtgärder? Och hur har effekten blivit? Nu får 1,7 % mot 0,9 % 1974 epiduralanestesi, den metod som ger en effektiv smärtlindring och alltså är den bästa metoden.

Utskottet säger vidare: ”Klara förbättringar i fråga om möjligheterna för kvinnor att få smärtlindring vid förlossning har också kommit till stånd.” Detta är ett hån mot de 250 kvinnor som i dag föder barn med ”outhärdliga smärtor”, som den medicinska termen lyder. Är det också i det här fallet de procenten som utskottet tänker på?

Det behövs konkreta åtgärder om beslutet från 1971 skall kunna förverkligas. Bl. a. måste planläggning göras så att paracervikal-, pudendus- och epiduralblockaderna kan ges åt de kvinnor som behöver dessa.

Jag efterlyser också de friska tag som folkpartiet visade vid förra årets behandling av denna fråga. Då följde nämligen folkpartiet vänsterpartiet kommunisternas krav för att förbättra mödra- och förlossningsvården, dvs. att alla kvinnor som så önskar skulle kunna få effektiv smärtlindring. Varför sviker folkpartiet kvinnorna i år?

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vänsterpartiet kommunisternas motion nr 444. Jag skall också be att få yrka bifall till motionen 763 av herr Wijkman, motionen 1288 av fru Olsson i Hölö

och motionen 2071 av fru Fränkel och fru Swartz. Alla dessa borgerliga motioner är bra och sammanfaller med vänsterpartiet kommunisternas krav. Varför har man inte – herr Wijkman, fru Swartz, fru Fränkel och fru Olsson i Hölö – följt upp dessa lofvärda initiativ?

Jag skall nu, herr talman, övergå till mödrahälsovården. Ofta, för att inte säga alltid, framställs graviditet och nyblivet moderskap som en alltigenom lycklig och harmonisk period i en kvinnas liv. Myten om den lyckliga modern har skapat ett tabu mot att uttrycka negativa känslor kring ett väntat barn.

På senare tid har olika undersökningar visat att psykiska störningar under graviditeten och närmast efter förlossningen är vanliga hos alla kvinnor. Enligt en undersökning av Elisabet Lagercrantz har varannan kvinna en sådan störning. Andra undersökningar visar att en femtedel av de blivande mammorna har så svåra problem att avancerad psykiatrisk behandling är nödvändig.

Gravida kvinnor måste få en bättre psykisk förberedelse inför förlossningen. De resultat som framkommit från undersökningarna visar att mödrahälsovården måste både förändras och förbättras. F. n. deltar bara 44 % av de gravida kvinnorna i mödraundervisningen, och man kan förmoda att de kvinnor som allra mest skulle behöva genomgå mödraundervisning är de som uteblir. Det är likadant på det här området som det är på andra områden.

Dagens mödravård är ensidigt och kroppsligt inriktad och ger bara en tillfredsställande kroppslig vård. Förvården, som man får före förlossningen, syftar till att minska riskerna för missfall och förtidsbörd. Eftervården syftar till att kontrollera hur kroppen mår efter förlossningen. Ingenstans under hela graviditeten eller efter förlossningen finns tillfälle och möjligheter till samtal och information.

Eftersom den första graviditeten som regel inträffar under en psykiskt känslig period av en kvinnas liv, då hon ännu inte hunnit skaffa sig en stabil social plattform i samhället, måste mödravården också ta ansvar för att hjälpa kvinnor på annat sätt än att bara väga, kontrollera och ta blodprov.

Jag vill påstå att alla kvinnor behöver en psykisk och social mödravård för att klara av den genomgripande omställning som ett blivande föräldraskap för med sig. Därför borde det vara naturligt att knyta psykologer till både mödra- och förlossningsvården.

Men mödraförberedelserna måste starta redan före graviditeten, och den nuvarande mödraundervisningen bör kompletteras med en allmän föräldraundervisning. Det är också viktigt att ett samspel utvecklas mellan mödrahälsovården och barnhälsovården så att mammorna kan känna sig trygga och veta att de är "igenkända" när det är dags för besöken på barnavårdscentralerna. F. n. fungerar bara pappersexercisen men ingen personlig kännedom och kontakt förekommer.

Mödrahälsovården måste kunna ge såväl en kroppslig som en psykisk och en social vård. Personaltätheten på mödravårdscentralerna måste ökas

Onsdagen den
10 november 1976

*Mödrahälsovård
och förlossningsvård*

så att det finns tid till att tala om förlossning, smärtlindring, föräldraskap och annat som är viktigt för varje blivande mamma.

I utskottets skrivning avfärdar man vpk:s krav på att förbättra mödrahälsovården med hänvisning till en utredning vars arbete väntas vara färdigt 1978. Det innebär att den utredningens förslag kan få verkan för kvinnorna 1982 eller 1983. Det enda utskottet skriver i fråga om mödrahälsovården är i stort sett att man hoppas att "utredningsarbetet bedrivs så skyndsamt som möjligt". Varför, herr talman, skall man behöva vänta på åtgärder som man vet är nödvändiga för kvinnorna? Att stoppa goda förslag i malpåse som sluts till några år är ganska vanligt. Men jag är nästan säker på att de förslag som vpk i motionen 270 för fram kommer att finnas med i utredningens förslag när den arbetat färdigt 1978.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till motionen 270.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Fru Lantz har hållit ett engagerat anförande, och det allra mesta hon har sagt kan jag instämma i. Det här är en angelägen fråga; förlossningsvården och allt som hör samman med den har på senare år äntligen lyfts fram, och det är inte bara kvinnor som kämpar för förbättringar av olika slag. Kanske har det faktum att fäder mer och mer bereds tillfälle att vara med vid förlossningar bidragit till detta. Det är som väl är inte längre bara en fråga för födande kvinnor.

Socialutskottets skrivning vad gäller motionen i denna fråga är betydligt starkare i år än den varit tidigare. Fru Lantz och jag är nog överens om att något måste ske, mycket mer än vad som hittills har skett. Det är ett rimligt krav att riksdagens principuttalande från 1971 om smärtlindring vid förlossning blir förverkligat. Men detta innebär, såvitt jag förstår, inte att läkare skall avgöra om en kvinna skall få smärtlindring eller ej, utan det är kvinnan som skall avgöra. Det beslutet skall vi se fram emot, och det gäller alltså kvinnan som skall avgöra om hon vill ha smärtlindring eller ej. I år framhåller ett enigt utskott behovet av intensiva insatser för att så snart som möjligt nå målet som uppställdes 1971.

Utskottsskrivningen är att betrakta som ett handlingsprogram. Den innebär en beställning hos socialstyrelsen dels av kontinuerliga rapporter om utvecklingen från de olika landstingsområdena när det gäller resurserna för smärtlindring, dels av information till sjukvårdens huvudmän om vilka åtgärder som behöver vidtas för att 1971 års riksdagsuttalande skall förverkligas. Jag förutsätter också att socialdepartementet följer frågan med uppmärksamhet. Folkpartiet sviker inte kvinnorna.

Om vpk hade varit representerat i utskottet tror jag inte att man från den sidan funnit någon anledning att reservera sig, eftersom utskottets skrivning innebär ett så stort steg framåt. Det är tillräckligt många i den här riksdagen och ute i landet som följer frågan med verkligt stort intresse.

Fru Lantz! Vi som motionerat i frågan har kanske inte nått allt, men vi har nått resultat. Låt oss se vad det kommer att leda till!

Jag har därför inte funnit någon anledning att reservera mig med anledning av det som framförts i motionen av fru Fränkel och mig. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man blir djupt besviken när man hör fru Swartz tala i den här frågan. Man blir besviken på folkpartiet – det har jag redan deklarerat – som har svikit kvinnorna nu när de borgerliga har kommit i majoritet, och det tycker jag är beklagansvärt.

Fru Swartz säger att frågan har lyfts fram. Ja, det vet vi att den har lyfts fram utanför det här huset, att kvinnor diskuterar väldigt mycket och är offensiva i den här frågan. Men den har inte lyfts fram i det här huset, vill jag påstå.

Det har egentligen inte skett någonting sedan 1971, om man ser på realiteter. År 1974 fick 0,9 % av kvinnorna epiduralanestesi – 85 % skulle ha behövt det. 1975 års siffror visar att 1,7 % får det – men fortfarande skulle 85 % ha behövt det. Man har inte ens kommit fram till att hälften av de kvinnor som behöver epiduralanestesi får det – man är nere i mindre än 2 %. Det kan väl inte fru Swartz mena att man kan vara nöjd med?

Hur skall man tolka det som utskottet skriver när det gäller tillgången på läkare och personal? Det är ju ändå där som den viktigaste bromsen ligger. Utskottet bara hoppas att behovet av läkare skall tillgodoses, men det är liksom ingen påtryckning. Utskottet borde förstås ha tillstyrkt de motioner som väckts i de här frågorna och som är bra – moderaternas motion är bra, folkpartiets är bra, centerns är bra och vänsterpartiet kommunisternas är bra. Det hade inneburit ett steg framåt. Då hade utskottet satt någon kraft bakom orden. Men som det nu är sägs det väldigt litet.

Jag tycker fortfarande att det är ett hån att utskottet på s. 24 i betänkandet skriver att det har vidtagits åtgärder som har gett kvinnor möjlighet att få smärtlindring. Det är alltså de 1,7 procenten som menas där. Det är väldigt dåligt att skriva så. Det skulle ha behövts en mycket starkare skrivning för att kunna se någon förändring, för att kunna förverkliga 1971 års beslut.

Fru SWARTZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi säger inte – och jag säger det inte heller – att vi är nöjda med den situation som vi har i dag, absolut inte. I så fall hade utskottet inte behövt skriva som det har gjort.

Men man måste väl ändå – om vi jämför med de betänkanden som avgivits tidigare år – säga att det här är någonting starkare, att det här pekar framåt mot någonting som vi inte har haft tidigare. När det gäller folkpartimotionen anser jag nog att det som utskottet säger täcker in

Onsdagen den
10 november 1976

*Mödrahälsovård
och förlossningsvård*

det allra mesta av våra krav där.

Vi är inte nöjda med den situation som är i dag, men vi anser att det här, som man får se som ett handlingsprogram, ändå lovar något av en bättring.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I den reservation som folkpartiet var med om förra året krävdes en planläggning för att epidural-, pudendus- och paracervikal-metoderna så snart som möjligt skulle kunna införas vid kvinnoklinikerna. Där var folkpartiet med vpk. Nu har man släppt den biten.

Utskottets skrivning måste tolkas så att man är nöjd. Eftersom fru Swartz företräder utskottet här i dag är hon nöjd med det som står i utskottets betänkande. Jag kan inte vara nöjd så länge jag vet att 250 kvinnor i dag föder barn utan effektiv smärtlindring, med all den smärta det innebär. Och detta trots att riksdagen 1971 var flott och uttalade att kvinnor skulle ha rätt till smärtlindring. Då kan man inte vara nöjd med skrivningen i betänkandet.

Fru SWARTZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara läsa högt för fru Lantz ur betänkandet. Om t. ex. läkarna – jag glömde det i mitt förra inlägg – heter det: "Utskottet förutsätter att man vid tilldelningen av läkartjänster liksom vid fördelningen av resurser på sjukvårdsområdet beaktar 1971 års riksdagsuttalande." Jag tycker att det är en ordentlig tillsägelse i den frågan.

Vidare sägs att det krävs intensiva insatser och att socialstyrelsen kontinuerligt skall inhämta, sammanställa och redovisa uppgifter om utvecklingen och påpeka för olika landstingsområden vad de behöver göra för att fylla de krav som vi har rätt att ställa med anledning av 1971 års riksdags uttalande.

Vi har ändå stor anledning att hoppas, och det är allas vår plikt att vara uppmärksamma på detta område och se till att det händer något efter det beslut vi fattar i dag. Det finns dock i år betydligt större förhoppningar att någonting skall hända än vad vi haft tidigare.

Herr talmannen anmälde att fru Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! De här frågorna är gamla bekanta och kära ämnen för många riksdagsledamöter – det kan man se om man följer behandlingen under de sex år som vi har diskuterat smärtlindring vid förlossning här i riksdagen.

Jag är inte riktigt lika negativ som fru Lantz. Jag konstaterar att utskottet för första gången har anslagit en positiv ton. Det är inte detsamma som att vi har nått några särskilt stora framgångar för kvinnorna, men man kan ändå ur utskottsbetänkandet läsa ut en mycket stark fram-

flyttning av positionerna när det gäller smärtlindring vid förlossning. Det kan man konstatera med tillfredsställelse.

Det finns emellertid ett par saker som man måste ställa sig frågande till. Det är tre metoder som diskuteras som någorlunda effektiva smärtlindringsmetoder för kvinnorna. Rättare sagt: Två av dem bedöms som effektiva – det är paracervikalen och epiduralen. Pudendusblockaden är en bedövningssätt som sätts in precis i de sista ögonblicken. Den bedövningen ges i dag till nästan hälften av alla kvinnor. Den bedöms inte som en effektiv smärtlindringsmetod under förlossningen.

Epiduralbedövningen, som sätts i ryggen – inte i ryggmärgen, som många tror – måste läggas av en narkosläkare, anesthesiolog.

Vi har sedan 1971 motionerat om att man bör utbilda barnmorskorna i att ge paracervikalen – det är en bedövning som läggs omkring livmodern. Det kanske kan noteras – det är något som jag inte visste tidigare men som jag har lärt mig under det allra senaste halvåret – att paracervikalbedövning och pudendusblockad i princip är samma form av bedövning, det är bara det att de placeras på olika ställen. Barnmorskor kan mycket väl lära sig att handskas med såväl den ena som den andra metoden.

Riksdagen har i år behandlat utbildningen av barnmorskor i de olika smärtlindringsmetoderna och då slagit fast hur viktigt det är att läroplanen från 1973, enligt vilken alla dessa metoder ingår i utbildningen, kompletteras med en vidareutbildning av alla de barnmorskor som i dag inte har utbildning i de olika smärtlindringsmetoderna. Visserligen är det – det har riksdagen också sagt ifrån – den ansvarige läkarens kunskaper och intentioner som avgör vilken smärtlindringsmetod en barnmorska får använda i sin yrkesutövning. Men det är också så att barnmorskor vid vissa kliniker får lära sig att utföra paracervikalblockad efter den ansvarige läkarens bedömning. Detta är något som sker vid många kliniker i Sverige i dag. Vad jag känner en viss oro för är den glidning i skrivningen som finns i socialutskottets betänkande och som också återfinns i socialstyrelsens utlåtande, där man för samman epiduralanestesi och paracervikalblockaden och säger att de kräver medverkan av läkare. Jag kan emellertid inte tolka det på annat sätt än att riksdagens tidigare uttalande måste ligga fast. Barnmorskor kan och bör få ge paracervikalbedövningen.

Såvitt jag förstår av allt det material som finns att inhämta på området förhåller det sig så att om alla kvinnor som vill ha smärtlindring skall få det finns det bara en framkomlig väg, utbildning av barnmorskor i paracervikalmetoden. I annat fall får vi vänta åtminstone 50 år. Det finns nämligen inte ens i långtidsplanerna för sjukvården intaget utbildning av tillräckligt många anesthesiologer för att kvinnorna på varje plats där det finns kvinnokliniker skall ha chans att få en smärtlindring lagd av en läkare. Detta tycker jag är viktigt att konstatera.

Fru Swartz har sagt att utskottets skrivning i sak innebär ett krav på ett handlingsprogram där man dels redogör för de resurser som finns

Onsdagen den
10 november 1976

*Mödrhälsovård
och förlossningsvård*

inom varje landstingsområde, dels skall informera från socialstyrelsens sida om vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas inom landstingsområdena. Jag hälsar det med tillfredsställelse. Det måste såvitt jag förstår innebära att socialstyrelsen kommer att ge klara direktiv till varje landstingsområde att vidareutbilda samtliga barnmorskor i den metod som jag har talat om, nämligen paracervikalblockaden. Epiduralanestesi kommer nämligen knappast att vara införd på alla sjukhus inom överskådlig tid. Det är den kunskap som kan inhämtas av det föreliggande materialet.

Vad som saknas i socialutskottets betänkande är en redovisning av det antal anesthesiologer som finns i Sverige i dag och i den femåriga sjukvårdsplanen och den mer långsiktiga sjukvårdsplanen för utbildning av sådana anesthesiologer. Det skulle ha klarlagt det som jag har talat om. Jag känner emellertid till den planen och vet att den på inget vis ger besked om att vi den vägen skall kunna ge smärtlindring till samtliga kvinnor som önskar det.

Trots allt vill jag ändå anföra att det här utskottsbetänkandet andas optimism. Jag vill tolka det så att det betyder ett aktivt agerande från socialstyrelsens sida för en vidareutbildning av barnmorskor i de effektiva smärtlindringsmetoder som de kan och bör få använda över hela landet och inte bara i några få sjukhusområden där det finns framsynta läkare.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 270 av herr Hermansson m. fl. och 444 av fru Lantz m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 270 och 444 i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 278

Nej - 13

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan dels mo-

tionerna nr 444 av fru Lantz m. fl. i motsvarande del, nr 763 av herr Wijkman, nr 1288 av fru Olsson i Hölö samt nr 2071 av fru Fränkel och fru Swartz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 444 i motsvarande del, nr 763, nr 1288 och nr 2071.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 14
Avstår - 2

§ 7 Vissa socialvårdsfrågor m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:7 med anledning av motioner om vissa socialvårdsfrågor m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:1246 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen uttalade sig för en ny inriktning av socialpolitiken i de arbetandes intresse, bl. a. innebärande

a. åtgärder för att trygga allas rätt till ett meningsfullt arbete,
b. införande av en allmän socialförsäkring, som skulle garantera ekonomisk trygghet vid alla former av inkomstbortfall, finansierad genom beskattning av kapitalet,

c. att den nuvarande sociallagstiftningen ersattes av en socialförsäkring, som på ett obyråkratiskt sätt gav stöd åt människor i nödsituationer, utan utnyttjande av tvångsmedel,

d. fortlöpande kontroll av att beslutade reformer fick åsyftat resultat,
2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om tilläggsdirektiv till socialutredningen i enlighet härmed,

1975/76:1269 av fru Jonäng (c),

1975/76:1300 av fru Tillander (c) och herr Fiskesjö (c),

1975/76:1305 av herr Werner i Malmö (m),

1975/76:2142 av herr Hermansson m. fl. (vpk) och

1975/76:2153 av herr Hermansson m. fl. (vpk).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:1246, 1975/76:1269, 1975/76:1300, 1975/76:1305, 1975/76:2142 och 1975/76:2153.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 1975/76:1246 utvecklat en kritik av den hittills förda social- och reformpolitiken. Vi har visat hur den i dag liksom tidigare i historien har anpassats efter det ekonomiska systemets villkor. Det är uppenbart att en kapitalistisk ekonomi behöver en omfattande socialpolitik för att motverka alla de negativa konsekvenser som detta system skapar. Det gäller ojämna och osäkra inkomster, arbetslöshet, utslagning, yrkesskador och yrkessjukdomar, stora orättvisor i inkomstfördelning, utnyttjande av konsumenternas beroende – för att ta bara några exempel.

Inget av dessa förhållanden är naturligtvis önskat av kapitalet. De skapar oro och opposition i samhället, och dessutom orsakar de från tid till annan sviktande köpkraft, som kan förstärka kriser inom ekonomin. Den upplysta kapitalismen är alltså intresserad av att samhället tar hand om människor som slås ut ur produktionen eller är arbetslösa. Den är likaså intresserad av att samhället via olika former av bidrag ökar omställningen av penningmedel. Det stärker köpkraften och stimulerar produktionen. Detta är inga nyheter. Men ändå har man inte velat erkänna kopplingen mellan socialpolitiska åtgärder och behov av att stimulera konjunkturer. Man har i stället försökt framställa de sociala reformerna som reformer uteslutande i de arbetandes intresse – en beskrivning som inte är sann.

Vad vi har velat visa i vår motion är att en socialpolitik på kapitalets villkor alltid måste ha begränsningar, som gör att den sällan kommer åt själva källan till missförhållandena utan mer kommer att arbeta med symtomen. Man kan inte undanröja arbetslösheten, men man kan skapa beredskapsarbeten och betala ut ekonomisk ersättning till de arbetslösa. Man kan bara i liten utsträckning förebygga yrkesskador och yrkessjukdomar, men man kan se till att det finns en yrkesskadeförsäkring och vårdinrättningar. Man kan inte hindra utslagning från arbetsplatserna, men man kan skapa olika former av skyddat arbete och ekonomiskt skydd för de utslagna.

Enligt vår uppfattning måste socialpolitiken ges en ny inriktning och präglas av en offensiv politik i arbetarklassens intresse. I grunden för en sådan offensiv socialpolitik ligger en rad olika reformer, som vpk fört fram här i riksdagen. Vi har krävt en utbyggnad av barnomsorgen med målsättningen att alla barn skall ha rätt till daghemsp plats och likaså att fritidshemsp latser skall finnas för barn upp till 14 år. Den sociala betydelsen av att ge barnen tillgång till stimulerande miljöer i samvaro med andra barn erkänns numera av allt vidare kretsar. Men de politiska partiernas välvilliga uttalanden i frågan har ännu inte lett till verklig handling.

Onsdagen den
10 november 1976

*Vissa socialvårds-
frågor m. m.*

Vi har också krävt en nedtrappning av arbetstiden till sex timmars arbetsdag före 1980. Detta är ett krav som måste ses mot en ökande stress och utslagning i arbetslivet. Kravet på sex timmars arbetsdag är en försvarsåtgärd från lönearbetarnas sida, men sextimmarsdagen skulle också öka tillgången på arbetstillfällen i samhället, vilket är en förutsättning för att bereda alla de kvinnor sysselsättning som i dag är arbetslösa.

Det privata näringslivet förmår inte garantera vars och ens självklara rätt till ett meningsfullt jobb. Lönearbetarna har inget inflytande över produktionen, och de drabbas dessutom av arbetslöshet. Samhället måste därför stödja lönearbetarna i deras strävan att få inflytande på arbetsplatserna genom en lagstiftning som tillerkänner dem rätten att bestämma över produktionens uppläggning och inriktning, avgörande inflytande över anställningar, avskedanden och omplaceringar samt över försäljning och förflyttning av företag liksom rätten att bedriva politisk verksamhet på arbetsplatserna och rätten att strejka. Dessutom måste staten påta sig ansvaret att trygga sysselsättningen för alla dem som ställs utan arbete eller aldrig kommer in på arbetsmarknaden. Vpk har vid upprepade tillfällen lagt fram förslag om sådana åtgärder.

Nu heter det i socialutskottets betänkande: "Det kan naturligtvis inte komma i fråga att i det läge som utredningsarbetet befinner sig ge utredningen" – dvs. socialutredningen – "tilläggsdirektiv av den omfattning som motionärerna förespråkar." Mot bakgrund av den förödande kritik som socialutredningens betänkande om socialvårdens mål och medel utsattes för ser jag det tvärtom som någonting självklart att utredningen borde få dessa nya direktiv och starta sitt arbete på nytt.

Kärnan i den kritik som utredningen utsattes för var nämligen just detta att den bortsåg från alla de förhållanden som grundar behovet av en socialpolitik. En lagstiftning som bygger på detta visserligen svulstiga men ändå torftiga material kommer inte att innebära någon ny inriktning av socialpolitiken. Den helhetssyn på människorna och deras problem som man så flitigt talar om i utredningens betänkande kommer inte att bli någonting annat än ord utan innehåll.

Jag kan dessutom inte hjälpa att jag tycker det klingar åtskilligt falskt när utskottet anser att man på nuvarande stadium inte kan ge socialutredningen nya direktiv, samtidigt som vi vet att socialministern helt nyligen har begärt att utredningen på nytt skall ta upp frågan om tvångsåtgärder inom socialvårdsarbetet. Just det problemkomplexet anses av dem som arbetar inom socialvården liksom av intresseorganisationer – RFHL, KRUM, RSMH och flera andra – som ett av de få områden där utredningen föreslagit betydelsefulla förbättringar. Jag tillåter mig tolka socialministerns direktiv, eftersom han själv ju inte velat ge dem en skriftlig utförmning, som ett försök att tillgodose den reservation som den moderata ledamoten i utredningen har fogat till betänkandet. Detta måste rimligtvis ses som ett mycket betydande tillägg till utredningens direktiv, och dessutom ett tillägg i reaktionär riktning.

Onsdagen den
10 november 1976

*Vissa socialvårds-
frågor m. m.*

Vårt förslag innebär en ny, progressiv inriktning av socialpolitiken och med den socialvården. Det är uppenbarligen det som socialutskottet inte vill vara med om, men man gömmer sig bakom en formulering om att det på nuvarande stadium inte är möjligt att ge utredningen tilläggsdirektiv. Vill man verkligen åstadkomma en förändring av socialpolitiken i progressiv riktning, måste man också rimligtvis vidta de åtgärder som behövs, bl. a. när det gäller utredning. Våra förslag i motionen 1246 har den inriktningen, och jag vill därmed, herr talman, yrka bifall till dem.

När det sedan gäller de delförslag ur ett par andra vpk-motioner som behandlas i det här betänkandet skall jag avstå ifrån att ställa några yrkanden, dock inte därför att jag är nöjd med utskottets skrivning – det finns naturligtvis andra sociala områden än barntillsynen och arbetsmiljön, där det råder en påtaglig eftersläpning – utan därför att åtskilliga av de frågorna skulle få en positiv lösning, om mina tidigare yrkanden vinner gehör.

Utskottets hänvisning till det arbete som ännu inte har kommit i gång i jämställdhetskommittén är inte heller särskilt tungt vägande. Det yrkande i vpk-motionen som vi här behandlar rör sig ju mera om familjers och individers isolering än om diskriminering av kvinnor. Men eftersom jag, trots att jag är ledamot av jämställdhetskommittén, ännu inte har fått de i betänkandet aviserade tilläggsdirektiven, och därför alltså inte kan påstå att kommittén inte kommer att arbeta med de frågor som tas upp i motionen, har jag som sagt inte något yrkande i den delen.

Fru TILLANDER (c):

Herr talman! I motion 1300 av mig och herr Fiskesjö behandlas prostitutionen och de följdverkningar den medför, såsom social utslagning och kriminalitet.

Prostitutionen har på senare år blivit ett allt större problem i vårt land, inte längre bara lokaliserad till de större städerna, även om den sedan länge har varit mest framträdande där. Den uppmärksamhet som problemet fått i massmedia, i allvarligt syftande reportage m. m. uppvisar en helt annan bild än den förgyllda och förljugna playboyvärld som siddorna i vissa herrtidningar appellerar till.

Den bekvämaste attityden också från myndigheternas sida har länge varit att blunda och se mellan fingrarna, såvida det inte rört sig om direkt koppleriverksamhet, så länge prostitutionen varit ett begränsat bakgatsproblem.

Den kartläggning av prostitutionen som skett på det vetenskapliga planet är påfallande tunn. John Takman gjorde under 1950- och 1960-talen en undersökning på ett mycket begränsat material av de psykologiska och sociala faktorer som kraftigt medverkar till att unga flickor kommer att ägna sig åt prostitution.

Danska justitieministeriets psykiatriska avdelning företog en undersökning i början av 1960-talet på ett större material med uppgift att kart-

lägga prostitutionsfrämjande faktorer. Resultaten är i många avseenden alarmerande. Förutom hemmiljö och psykisk konstitution bidrar såsom starkt predestinerande sådana faktorer som ungdomsarbetslöshet, brist på utbildning, underbetalning av kvinnlig arbetskraft, dålig kvalitet på nöjes- och restauranglivet, en utbredd slit- och slängmentalitet.

Den danska undersökningen kommer fram till att hela 80 % av flickorna uppvisar tecken på psykisk sjukdom eller avvikelser.

Om dessa resultat, som gäller den danska situationen i början av 1960-talet, kan överföras till vårt land är kanske osäkert, men inget talar för att skillnaderna mellan där då och här nu skulle vara nämnvärda. Om det vet vi emellertid ingenting exakt, och denna okunnighet är verkligen ganska anmärkningsvärd, för utvecklingen av prostitutionen har inte skett i skymundan. En stor och uppenbarligen mycket vinstgivande bransch har växt fram och tagit sig alltmer organiserade former.

I riksdagen har frågan tidigare aktualiserats, och socialutskottet har åren 1972 och 1973 behandlat problem i samband med prostitutionen. Vad som då sades är anmärkningsvärt och värt att citera, särskilt med tanke på att riksdagsbeslutet inte medfört någon åtgärd från socialstyrelsens sida. Jag citerar ur socialutskottets betänkande nr 36 år 1972:

”Det är emellertid enligt utskottets bedömning uppenbart att i vart fall på längre sikt de effektivaste åtgärderna måste vara sådana som innebär att orsakerna till prostitution undanröjs. Att motiven många gånger är att söka i att de prostituerade haft svårigheter av social och ekonomisk karaktär torde vara ett faktum. Man har emellertid ingen entydig bild av bakomliggande orsaker. Både denna omständighet och det faktum att gatuprostitutionen till väsentlig del försvunnit och ersatts av andra former aktualiserar enligt utskottets mening frågan om en kartläggning av prostitutionens omfattning och karaktär och av de prostituerades sociala bakgrund, utbildning, levnadsförhållanden m. m.”

Någon kartläggning har dock ännu inte påbörjats. Om dröjsmålet avspeglar den vikt som man fäster vid frågan så är det ganska beklagligt.

I sitt yttrande över motionen 1300 säger socialstyrelsen bl. a. att prostitutionen inte kan brytas loss och betraktas som en isolerad förreteelse vid sidan av den övriga sociala samhällsutvecklingen och att förslagen till åtgärder mot prostitutionen inte bör avskiljas från det sociala planeringsarbetet i allmänhet.

Det är en ganska obegriplig motivering för en fortsatt passivitet. Det är precis en sådan genomgripande och orsakorienterad undersökning och kartläggning som vi motionärer efterlyser.

Andra samhällsproblem, t. ex. arbetslöshet, trafikproblem, narkotika-problem och alkoholproblem, kan ju faktiskt och har verkligen special-studerats men har för den skull inte brutits ut ur sitt samhälleliga sammanhang. Man har fokuserat ett problem och kartlagt orsakerna i allt vidare cirklar. Varför skulle det inte gå här? Att det går visar ju bl. a. den danska undersökningen, som pekar på att förutom alla andra kända former av psykisk belastning i barndomen dominerar miljöfaktorerna som

orsak till att man sedan ägnar sig åt prostitution: otrygga hemförhållanden, alkoholmissbruk, splittrade hem, föräldrar där en eller båda ägnat sig åt prostitution. Allt detta klargör otvetydigt att rekryteringen av de prostituerade till stor del sker från den mest utlämnade och försvarslösa gruppen i hela samhället. Socialt och psykiskt arv skapar en typ av handikapp, som det anstår ett välfärdssamhälle att på något sätt kompensera. Som det nu är lämnas de prostituerade i en situation som borde uppfordra myndigheterna till att vidta åtgärder.

Från samhällets sida tycks man alltså hittills ha stått tämligen handfallen. Å ena sidan har en större frihet i umgängesformer accepterats som ett legitimt utslag av pluralism. Den omprövning av alla värden som fortfarande sker skapar samtidigt en stor villrådighet på många livsområden. Man kan inte frigöra sig från känslan att här ofta har skett en förstöring av värden och attityder vars konsekvenser både för den enskilde och för samhället i stort kan bli förödande.

Många förslag till förändringar som har frigörelsen som förtecken skapar kanske ny bundenhet. Som ett belysande och aktuellt exempel kan man bara peka på sexualbrottsutredningens förslag till ny utformning av kopplerbestämmelsen. Dess bättre har många remissinstanser nagelfarit utredningen och därvid avslöjat många av förslagen till en s. k. friare syn som grandiosa uttryck för de gamla vanliga reaktionära könsrollsfördomarna, där upprördheten över koppleriverksamheten inte är särskilt stor. Här har verkligen kvinnoorganisationer gjort en insats som varit avslöjande och förödande för mycket i utredningens synsätt. I samma friska anda har kvinnoorganisationer också uttalat sig för en utredning om prostitutionen.

Med utgång från en värdegemenskap när det gäller åtminstone ett socialt minimum borde från samhällets sida en strategi göras upp för att möta prostitutionsproblemet. En drastisk kriminalisering kan vid första påseende förefalla att förena enkelhet och effektivitet, men erfarenheten visar att brottsligheten då går under jorden, organiseras och effektiviseras. Alternativet till kriminalisering behöver inte vara den nu rådande radikala mentaliteten.

Ett samlat grepp måste samhället ta på dessa frågor. Polisens lokala insatser, i och för sig aktningvärda, räcker inte om man skall komma till rätta med svårigheterna. Den behöver stöd i en mer omfattande, mångsidig och målbestämd insats från myndigheternas sida. Ett växande antal unga människor fångas nu upp, exploateras hänsynslöst och slås efter förbrukning ut.

Situationen för t. ex. Malmös del när det gäller prostitution är väl känd, inte minst tack vara polisens energiska insatser. En akademisk studie i straffrätt om koppleribrotten med särskild hänsyn tagen till förhållandena i Malmö har gjorts av en kriminalinspektör i Malmö.

Denna utredning innehåller mycket som det finns anledning för en statlig utredning att ta fasta på. Den hänger sig inte åt tron att prostitutionen går att utrota, men hävdar att den kan försvåras. Utifrån grund-

läggande värderingar och den syn på människan som i andra sammanhang sås högt måste åtgärder kunna vidtagas som innebär käppar i hjulet för den välsmorda företagsamhet som nu grasserar. Unga flickor, som kanske genom narkotikamissbruk gjorts djupt beroende, kan skickas hit och dit i landet som vilken handelsvara som helst.

Jag vill bara ge ett smakprov på vad kriminalinspektör Tore Olssons studie säger:

”Enligt de senaste upplysningarna inom området är en större mafialiknande organisation under uppbyggnad för att överta all prostitution och narkotikahandel i Sverige. Något om dess arbetsmetoder: De prostituerade tas om hand av gänget och sättes ena dagen till gatuprostitution i Malmö för att nästa dag placeras på någon porrklubb. Efter en kort tid i Malmö körs de t. ex. till Stockholm för att där gå på gatan någon dag och sedan några dagar på porrklubb innan en turné på landsorten tar vid. I utbyte kommer t. ex. stockholmsflickor till Malmö och på så sätt kan inte polisen få någon fast hållpunkt på verksamheten, anses det. För att ytterligare villa bort eventuella spår till hallickarna sker det utbyte dem sinsemellan med flickor. Om någon flicka tröttnar på prostitutionen och vill dra sig tillbaka tvingas hon att fortsätta arbeta åt dem genom olika påtryckningsmedel. Utpressning förekommer i dessa kretsar.”

Ett enigt utskott riktar uppmärksamheten, med något annorlunda formuleringar, på samma sak, och hela skrivningen är ett uttryck för den djupa oro som många känner. Utskottet skriver: ”Den internationella organiserade brottsligheten har fått allt starkare intressen i den organiserade bordellverksamheten. Sambandet mellan prostitution och narkotika har också blivit alltmer påtagligt. Unga flickor börjar missbruka narkotika och måste sedan prostituera sig för att kunna betala för sina inköp av narkotika. Många prostituerade missbrukar också narkotika för att orka med sin verksamhet. Gränsen mellan yrkesprostitution och angränsande verksamhet, t. ex. posering och framträdande på sexklubbar, har blivit mer flytande än tidigare. Detta förhållande innebär att unga flickor som kommer i kontakt med sexbranschen lättare dras in i organiserad bordellverksamhet. Rekryteringen av flickor sker också i allt yngre åldrar.”

Men utskottet stannar inte vid att bara uttrycka sin oro utan man uttrycker också den logiska konsekvensen av en sådan oro när man skriver:

”Utskottet anser att det är oundgängligen nödvändigt att en grundläggande kartläggning av problemen kring prostitutionen nu kommer till stånd för att samhället skall kunna ingripa med erforderliga åtgärder. En sådan utredning bör enligt utskottets mening omfatta såväl utbredningen av prostitutionen som de bakomliggande orsakerna till denna. Frågan om en utredning om prostitutionen har, som ovan redovisats, också aktualiserats i samband med remissbehandlingen av sexualbrottsutredningens betänkande. Betänkandet övervägs f. n. inom regeringens

Onsdagen den
10 november 1976

*Vissa socialvårds-
frågor m. m.*

kansli. Utskottet förutsätter att i samband med regeringens prövning av förslagen i nämnda betänkande ställning tas till frågan om en sådan kartläggning av prostitutionen som utskottet förordat."

Herr talman! Jag är tacksam för den angelägna tonen i utskottets skrivning. Jag ansluter mig till detta och har därför inget särskilt yrkande.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det här betänkandet om "vissa socialvårdsfrågor" rör ett betydande fält av socialpolitiken. Jag tänker, herr talman, inte gå djupare in i de olika avsnitten utan nöjer mig med att helt kort redovisa vilka slutsatser ett enigt utskott kommit fram till.

Som utskottet framhåller har en hel del yrkanden i de motioner som föreligger redan behandlats av riksdagen i år eller också utretts men ännu inte föranlett några ställningstaganden från regeringens sida. Andra frågor är under utredning och kommer senare att prövas.

Jag fäste mig vid att fru Marklund talade om att vi måste ha en offensiv socialpolitik. Därmed menade hon väl att den socialpolitik som vi hittills bedrivit i vårt land inte har varit offensiv. Jag tycker det är att ställa allting på huvudet. Vad är ATP? Vad är sänkt pensionsålder? Vad är semester? Vad är sjukförsäkring? Vad är arbetsmiljöförbättringar? Vad är kortare arbetstid? Vad är barnomsorg? Vad är förskolor? – Jag skulle kunna räkna upp ännu mera, fru Marklund. Vad är allt detta, om inte offensiv socialpolitik! Det är helt missvisande när fru Marklund vill påstå att vi inte haft någon offensiv socialpolitik i Sverige.

Fru Marklund ville att socialutredningen skulle få tilläggsdirektiv, men fru Marklund vet mycket väl att den är i det absoluta slutskedet av sitt arbete och att det då skulle vara helt orimligt att ge den tilläggsdirektiv.

Om socialministrarna gemensamt har haft anledning att komma med muntliga önskemål om tilläggsdirektiv får stå för deras räkning, men att riksdagen skulle ytterligare fördröja utredningen genom att begära tilläggsdirektiv tycker vi inte är lämpligt. Utredningen har arbetat i över tio år. Det är väl skäl i att vi nu äntligen får ett slut på utredandet och i stället kan forma den socialpolitik som vi måste få, där bl. a. socialhjälpslagen och en hel del annat skall ses över.

Beträffande förslaget att riksdagen skulle begära en plan för utbyggnad av de eftersläpande delarna av vår sociallagstiftning nämner motionärerna barnomsorgen och arbetsmiljön.

I fråga om barnomsorgen träffade den tidigare regeringen en uppgörelse med kommunerna om en utbyggnad av denna med 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya fritidsplatser fram till år 1980. Det ankommer på kommunerna att leva upp till denna överenskommelse och att bygga ut denna sektor. Att få barn tillsynen ordnad är helt enkelt ett livsvillkor för många förvärvsarbetande kvinnor – det vill jag gärna understryka – och det är ett livsvillkor även för utvecklingen av våra samhällen, så i det fallet finns det ingenting som skiljer fru Marklund och mig

i betraktandet av detta viktiga problem. Jag vill gärna säga att skulle det visa sig att kommunerna inte använder statsbidragen på rätt sätt, är jag beredd att medverka till att vi åstadkommer andra regler i det avseendet.

I arbetsmiljön finns det naturligtvis fortfarande många brister, men vi bör hålla i minnet att det har skett mycket på detta område. Redan nästa år kommer dessutom en ny arbetsmiljölag, som innehåller betydande förbättringar och skärpningar av lagstiftningen på det området.

Jämställdhetsdelegationens arbete kommer att övertas av kommittén för jämställdhet mellan män och kvinnor. Tilläggsdirektiv har skrivits. Detta ger kommittén möjlighet att åstadkomma ett utredningsarbete som syftar till långtgående åtgärder för att motverka kvinnornas diskriminering.

Detta var något om fru Marklunds anförande.

Fru Tillanders anförande – som var mycket engagerat och sakkunnigt – finns det egentligen ingen anledning för mig att ta upp. Jag vill bara säga att utskottet i stort sett har tillmötesgått allt vad motionärerna begärt, och då kan de ju vara mycket belåtna. Därför nöjer jag mig med att yrka bifall till vad utskottet har skrivit.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! I början av herr Karlssons i Huskvarna anförande lät det som om han mest hade hakat upp sig på uttrycket "offensiv socialpolitik", och i och för sig förstår jag det. Detta är nämligen grundtanken i den motion som vi har väckt och som jag också har talat för i mitt anförande.

Visst är åtskilligt av det som herr Karlsson räknade upp viktiga och på sitt sätt offensiva delar av socialpolitiken. Det är resultat som har uppnåtts i arbetarklassens kamp för ATP osv. I dagarna pågår en aktiv och engagerad kamp för barnomsorgen.

Men det som vi vill med vår motion – och som vi också mycket klart, tycker jag, har formulerat i den – är just den övergripande målsättningen, helhetssynen. Vi kan mycket väl säga att vi stimulerats av bl. a. socialutredningens betänkande, där helhetssyn och övergripande målsättning är något av honnörsord. Vi har försökt att ge innehåll åt dessa uttryck, så att det verkligen under utredningsarbetet skall tas ett helhetsgrepp över alla delar av socialpolitiken och alla de delar av samhällets olika områden som nödvändiggör socialpolitiken. Det är exakt vad vi har hävdad.

F. ö. har jag till de andra motionerna sagt att jag inte i dag har några yrkanden, bl. a. med hänvisning till att jämställdhetskommittén nu skall få tilläggsdirektiv. Självfallet kommer jag också där att aktualisera de frågor som jag här har tagit upp.

Onsdagen den
10 november 1976

*Vissa socialvårds-
frågor m. m.*

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag konstaterar bara att när man kommer in på konkreta ting så är den socialpolitik vi har bedrivit och bedriver i det här landet offensiv. Jag är tacksam för att fru Marklund bara har verifierat vad jag sade.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag har verifierat att många av de framsteg som har uppnåtts, exempelvis i ATP-frågan, är resultat av arbetarklassens kamp. Men vad vi kritiserar – och det vill jag upprepa – är att man inte har den här helhetssynen som jag har talat om. Jag vill också hävda att många av dessa reformer har kommit till som en anpassning till rådande situation i samhället.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1246 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1246.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 276
Nej – 13
Avstår – 1

§ 8 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1976/77:8 med anledning av motioner om vissa frågor rörande psykiskt utvecklingsstörda

Trafikutskottets betänkanden

1976/77:1 med anledning av motion om säkrare motorvägstrafik

1976/77:2 med anledning av motioner om uppsättande av trafiksignaler på allmän väg

1976/77:3 med anledning av motioner berörande vissa föreskrifter i vägtrafikkungörelsen (1972:603), m. m.

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:1 med anledning av motioner om finansieringen av djursjukhusen

Näringsutskottets betänkande

1976/77:2 med anledning av motion om prissättningen vid uthyrning av personbilar

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Nr 24

Onsdagen den
10 november 1976

*Anställningsskydd,
m. m.*

§ 9 Anställningsskydd, m. m.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:5 med anledning av motioner om anställningsskydd, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:654 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen uttalade
- b. att samarbetssvårigheter med arbetsgivaren eller med arbetskamrater, olovlig bortovaro, ordervägran, olämpligt uppträdande etc. endast i utomordentligt sällsynta fall kunde läggas som grund för uppsägning,
2. att riksdagen beslutade hemställa hos regeringen att snarast framlägga förslag om ändring i statstjänstemannalagen enligt det i motionen framförda ändringsförslaget,
3. att riksdagen med bifall till motionen beslutade om ändringar i lagen om anställningsskydd (1974:12) i fråga om 1, 3, 5, 10, 11, 13, 20, 21, 32, 38 och 39 §§.

1975/76:1854 av herr Gustafsson i Stockholm (s) och

1975/76:1857 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade anta ändring i lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen i fråga om 1 §, innebärande att lagen skulle omfatta förutom kollektivavtalsbunden organisation även annan facklig organisation som företrädde minst en femtedel av arbetstagarna på arbetsplatsen.

Utskottet hemställde

1. beträffande ändringar i lagen om anställningsskydd att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:654, yrkandena 1 b och 3 i denna del,
2. beträffande minoritetsorganisationer att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:654, yrkandena 2 och 3 i denna del, och 1975/76:1857,
3. beträffande tidsbegränsad anställning på grund av militärtjänstgöring att motionen 1975/76:1854 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

15 Riksdagens protokoll 1976/77:21-24

Onsdagen den
10 november 1976

*Anställningsskydd,
m. m.*

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Under den relativt korta tid som lagen om anställningsskydd varit i kraft har man kunnat konstatera att de farhågor som framfördes av vänsterpartiet kommunisterna till stora delar har besannats. Det gäller i första hand arbetsköparnas bedömning av s. k. saklig grund för uppsägning och avsked enligt 7 resp. 18 §. Det gäller också lagens dispositiva delar och arbetsdomstolens bedömning beträffande fastställande av skadestånd för brott mot lagen.

Arbetsdomstolen har i de avgörande fallen i stort sett gått arbetsköparna till mötes vid bedömandet av vad som skall anses som saklig grund för uppsägning och avsked. Det påpekades starkt från vårt parti att det skulle bli på det sättet i den praktiska tillämpningen. Så måste det bli med den digra lista, som presenterats i förarbetena till lagen, över de orsaker som enligt dåvarande inrikesministern skulle kunna ligga till grund för uppsägning och avsked.

Förutom deltagande i arbetskonflikt – en fråga som inte skall behandlas i dag – räknades följande upp. Det återges f. ö. i betänkandet på s. 6:

”Uppsägning kan också bli aktuell på grund av förhållande som hänförs till den anställde personligen. Härvid kan först nämnas fall då arbetstagaren på ett eller annat sätt har misskött sig eller visat bristande lämplighet. Han kan exempelvis ha gjort sig skyldig till olovlig utevaro, ordervägran eller olämpligt uppträdande eller visat sig oförmögen att samarbeta med arbetsgivaren eller med sina arbetskamrater. I sådana fall anser jag, i likhet med utredningen, att bedömningen inte så mycket bör inriktas på vad som har förekommit i det särskilda fallet utan i stället på de slutsatser om arbetstagarens lämplighet som kan drås av det inträffade. Först vid klart dokumenterad olämplighet bör kravet på saklig grund anses uppfyllt. Detta innebär bl. a. att uppsägning inte bör kunna ske enbart på grund av något enstaka fall av misskötsamhet eller olämpligt uppträdande, såvida inte förseelsen är så allvarlig att arbetstagaren genom förseelsen måste anses ha visat sig klart olämplig för sitt arbete.”

Hur har nu rättspraxis blivit i det här fallet? Hur har arbetsdomstolen sett på dessa anvisningar? Jag skall här i korthet återge två fall som måste betraktas som anmärkningsvärda.

I det ena fallet är det fråga om en invandrare som arbetar på kabelfabrik. På väg in till sitt arbete passerar han ett område där det råder rökförbud. Arbetaren har en cigarettfimp i munnen. En förman upptäcker detta och tror att mannen i fråga röker. Förmannen uppmanar mannen i bryska ordalag att släcka cigaretten. När arbetaren visar att den inte är tänd och samtidigt meddelar att han hade för avsikt att tända cigaretten när han kom till omklädningsrummet, där rökning var tillåten, uppstod en hetsig ordväxling dem emellan. Den slutar med att förmannen höjer pekfingeret upp i ansiktet på arbetaren. Då tar arbetaren tag i fingret som härigenom stukades.

Detta medförde att arbetaren fick en rapport och sedan avskedades för olämpligt uppträdande.

Metallarbetareförbundet förde frågan inför arbetsdomstolen, som fastslog att arbetarens olämpliga uppträdande var saklig grund för uppsägning. Domen kritiserades starkt av Metallarbetareförbundet i tidningen Metallarbetaren i en artikel med rubriken: AD – vart går du? Artikel-författaren menade att det här var fråga om en enstaka händelse som arbetaren ensam inte kunde lastas för. Metallarbetareförbundet betecknade domen som anmärkningsvärd och ansåg att utslaget kommer att få långtgående konsekvenser eftersom domar av arbetsdomstolen är prejudicerande för kommande fall.

Arbetsdomstolen har också fastslagit att det beträffande samarbets-svårigheter är fråga om ett mera långtgående och vidare begrepp än vad riksdagen uttalat. I en dom mot en pressgjutare anställd vid ett företag i Södra Vi fastslås att svårigheter att samarbeta med tidsstudiemän också är saklig grund för avsked. Det hade gått till så att gjutaren hade kommit i delo med tidsstudiemannen om ackordsättningen sedan tidsstudiemannen sänkt gjutarens lön från 27 till 17 kr. i timmen. Gjutaren hade begärt att tidsstudiemannen skulle göra en ny mätning för att få fram en rimligare timlön, men denne meddelade bara att han inte hade tid. När en hel vecka förflutit och ingenting hade hänt krävde gjutaren ånyo att en ny mätning skulle företas. Tidsstudiemannen meddelade då att han inte hade för avsikt att göra någon ny mätning och påstod samtidigt att gjutaren hade försökt lura honom. Det slutade med att gjutaren tog tidsstudiemannen i kragen och satten fot i baken på denne – i Göteborg uttrycker vi det på ett annat sätt – och vilken normal jobbare skulle inte ha gjort det om han fått lönen sänkt med 37 %? Det är närmast en sund och naturlig reaktion.

Det där att man skall ha visat sig "oförmögen att samarbeta med arbetsgivaren eller sina arbetskamrater" har genom domen i detta fall utsträckts till att gälla även andra som företagen anlitar för vissa uppgifter på en arbetsplats; de behöver således inte vara anställda av företagen. Tidsstudiemannen var ju inte arbetsgivare i det här fallet – och han var då rakt inte gjutarens arbetskamrat. Till Aftonbladet säger gjutaren att han misstänker att avskedandet till stor del beror på hans fackliga aktivitet – han var vice ordförande i fackklubben och ett mycket aktivt skyddsombud och hade naturligtvis ställt till besvär för företaget.

Arbetsdomstolen har ånyo slagit fast och lagt i dagen att det är en klassdomstol, en domstol som är till för arbetsköparna, inte för arbetarna. Förbundsjuristen på LO:s rättsskydd, Christian Åhlund, kommenterar domen så här: "Jag är väldigt upprörd över utgången. Domen är så knapphändig utformad att den inte ger någon ledning för framtiden." Biträdande avtalssekreteraren Stig Malm, Metall, ger följande kommentar: "Arbetsdomstolen har tagit en ståndpunkt som leder minst 30 år bakåt i tiden. Det är som den gamla husagan, fast omvänt." Dessa intervjuer är återgivna i Aftonbladet i september. Det var här fråga om ett enstaka fall av svårigheter att samarbeta med en person som inte tillhör företagsledningen och inte är anställd i företaget och som dessutom måste

Onsdagen den
10 november 1976

*Anställningsskydd,
m. m.*

anses ha provocerat fram situationen.

När det gäller tillämpningen av trygghetslagen har det av Stig H. Lars-sons Konsult AB givits ut en bok som skall tjänstgöra som facit för arbetsköparna vid den praktiska tillämpningen av lagen. Trygghetslagarna i praktiken. I denna bok ges exempel på hur det går till att provocera fram en egen uppsägning från den anställde. På s. 79 sägs följande be-träffande olika sätt att provocera fram uppsägningar: "Den andra situa-tionen är då arbetsgivaren själv försöker provocera fram en uppsägning. Metoderna som användes är bl. a. förflyttning till sämre betalt arbete." I följande stycke beklagar sig författaren över att denna möjlighet snart är en saga blott, därför att LO allt starkare reser krav på att det inte får ske några lönesänkningar i samband med omflyttningar. Man avslutar stycket med följande: "I och med att detta inskrives i avtalet så utblir effekten."

På s. 80 fortsätter rekommendationerna. Där sägs följande:

"Förflyttning till en stressigare, smutsigare och bullrigare arbetsplats är en annan metod som praktiseras. Den som använder denna metod ska vara medveten om att i fall där man kan bevisa att omflyttningar som görs inte är en naturlig företeelse, som drabbar flertalet av de an-ställda, så finns det risk för att åtgärden bedöms som en provokation mot enskild arbetstagare från arbetsgivarens sida vilket, vid fällande dom, leder till återtagande av uppsägningen och/eller skadestånd."

Därefter följer en anmaning om vad företaget skall tänka på. Jag visar den på TV-skärmen. Där står:

T Ä N K P Å

Man bör kunna lagen för att rätt analysera riskerna med en eventuell åtgärd. Det är dock Du själv som får stå för eventuella efterverkningar av vidtagen åtgärd."

Underförstått är denna anmaning till eftertanke, innan företaget pro-vocerar någon att säga upp sig själv, en varning så att företaget tänker ut ett vattentätt sätt som inte kan angripas med utgångspunkt från gäl-lande lag.

Också när det gäller samarbetssvårigheter har boken berört några fall och ger även exempel på hur arbetsköparen bör agera för att löpa så liten risk som möjligt vid eventuella uppsägningar. Så här sägs det:

T Ä N K P Å

Ta in den fackliga representationen i lösandet av problemet. De är då helt informerade om, vad som hänt. Eftersom de deltagar i problem-lösningen är bevisbördan delad mellan 'facket' och företagsledningen."

Det här är alltså en direkt anvisning om att facket skall lockas in och göras delansvarigt när det gäller att säga upp anställda som företaget har påstådda svårigheter att samarbeta med.

Arbetsmarknadsutskottet föreslår nu att riksdagen ånyo skall avslå vpk:s motionskrav på en skärpning av de bestämmelser om uppsägningar och avsked som hänför sig till den anställde personligen. Utskottet gör det med hänvisning till tidigare fattade beslut och avslutar med att säga

att det "inte framkommit material som ger anledning till ändring i lagen".

Vänsterpartiet kommunisterna anser att de anvisningar som getts beträffande saklig grund för uppsägning och avsked bör skärpas väsentligt för att de inte skall kunna missbrukas av arbetsköparna. Ett bifall till motionen 654 skulle ge de anställda ett väsentligt säkrare anställningskydd.

Arbetsmarknadsutskottet hävdar att inget material har framkommit som ger anledning till en ändring i lagen. Jag tror att de socialdemokratiska ledamöterna läser arbetarpressen och fackföreningspressen. Men jag vill uppmana också de borgerliga ledamöterna av utskottet att ta del av det som skrivs där. Kanske kommer utskottet då till slutsatsen att det ändå har hänt någonting.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen i denna del.

Vpk har i samma motion tagit upp frågan om uppsägningstiderna. Vi krävde redan vid antagandet av lagen att man inte skulle diskriminera ungdomen när det gällde uppsägningstiderna. Vpk menar att sex månaders uppsägning skall gälla för alla från det man fyllt 25 år och varit anställd sex månader det senaste året eller tolv månader sammanlagt de två senaste åren och att avtal endast skall få träffas om längre uppsägningstid än vad lagen föreskriver. Utskottet har liksom tidigare ansett att den graderade uppsägningstiden på en till sex månader är väl anpassad till olika intressen, som man uttrycker det, och avstyrker motionen också på denna punkt.

Vi vill dock med bestämdhet påstå att det inte finns några olika intressen bland arbetarna beträffande uppsägningstiden. Det är inte så att en äldre arbetare har intresse av att en yngre arbetare har kortare uppsägningstid. Det kan endast ligga i arbetsköparnas intresse att ha en uppsplittrad uppsägningstid. Därför vidhåller vi och yrkar bifall till det kravet.

Vpk har krävt en skärpning av skadeståndsbestämmelserna i 38 och 39 §§. Först och främst har det som vi påtalade när lagen antogs besannats, nämligen att skadestånden för brott mot lagen skulle komma att sättas så lågt att de på intet sätt skulle utgöra en effektiv spärr mot lagbrott. Skadeståndet för brott mot skyldigheten att varsla facklig organisation har i en dom fastställts till 4 000 kr., och skadeståndet för brott mot skyldigheten att lämna lagenliga anvisningar om ogiltighetstalan har värderats till 1 000 kr., detta tillsammans med brott mot skyldigheten att varsla den enskilde. Det är belopp som måste betraktas som symboliska och inte som ett skadestånd.

Vpk kräver att det i lagtexten i 38 § införs ett stadgande om minimibelopp i skadestånd för brott mot lagbestämmelserna. Inget brott skall kunna begås med mindre än att 10 000 kr. utgår i skadestånd till den enskilde och till fackföreningen. Spärregeln i 39 § innebär att det inte får utgå skadestånd med högre belopp än som motsvarar antalet påbörjade anställningsmånader. Det här drabbar i första hand yngre arbetare med kort anställningstid. De får alltså en försämrad anställningstrygghet också

Nr 24

Onsdagen den
10 november 1976

*Anställningsskydd,
m. m.*

i detta hänseende jämfört med andra. Denna regel måste utmönstras. Vi har vidare krävt att arbetsköparna inte skall kunna bli befriade från skadestånd, som lagen nu stadgar.

Vi har också upprepat kravet att varsel om uppsägning enligt 10 § och om avsked enligt 20 § skall ges även till facklig organisation som avses i 32 §. Det är ett väl motiverat krav därför att en som varslats om uppsägning eller avsked ofta, efter det att facket haft överläggningar, kallas till företagsledningen och övertalas att sluta självmant. Det är något som facket måste få ett grepp om. Det kan endast ske om det föreligger laglig skyldighet att också varsla facket, vilket vpk har föreslagit.

Vpk:s ändringsförslag beträffande 5 § är grundat på att avtal i dag är träffade som utestänger stora grupper från anställningstrygghet och friar arbetsköparna från lagligt ansvar. Det gäller bl. a. alla tillfälliga eller s. k. extra stuveriarbetare i landet som trots anställningstider på över tio år plötsligt är provanställda eller visstidsanställda och saknar allt lagligt skydd. Dessa har således en anställning som gäller endera en viss provotid som sedan förnyas undan för undan eller också en dag eller en vecka, dvs. så lång tid som det tar att lossa eller lasta ett fartyg. Det är ingen rimlig lösning. Bara i Göteborg finns mellan 250 och 300 arbetare som har sådana anställningsförhållanden. En bestämmelse som föreskriver att arbetsmarknadsstyrelsen först skall godkänna en sådan uppgörelse är därför av stor betydelse. Jag är övertygad om att den uppgörelse som gäller för de svenska hamnarbetarna inte skulle ha ansetts överensstämmande med goda seder på arbetsmarknaden. Den föreslagna ändringen av 3 § är föranledd av ändringsförslagen beträffande 5 och 11 §§.

Vänsterpartiet kommunisterna har också yrkat att 13 § i lagen om anställningsskydd helt skall utgå. Denna paragraf ger arbetsköparen rätt att från lön under uppsägningstiden dra av vad den anställde har tjänat eller kunde ha tjänat på annat håll i ett arbete som han borde kunnat anta. Vi finner inte någon anledning att ha en sådan bestämmelse.

När det gäller den anställdes rätt till lön och andra anställningsförmåner vid permitteringar, varom stadgas i 21 §, har vpk upprepat kravet från 1974 att lagtexten skall ändras så att dessa förmåner utgår efter det att den anställde har varit permitterad tio dagar under samma kalenderår. Enligt de nuvarande bestämmelserna skall han ha varit permitterad 14 dagar i en följd eller 30 dagar under ett kalenderår. En sådan bestämmelse som den vi har föreslagit skulle förhindra införandet av korttidsvecka, som praktiseras i flera företag, där samhället får träda in och stå för mellanskillnaden – inkomsterna under en korttidsvecka kan man ju inte försörja sig på.

Slutligen skall jag ta upp frågan om lagens tillämpning och giltighet för anställda som tillhör annan facklig organisation än den som är kollektivavtalslutande. Vårt parti har föreslagit att lagen om anställningsskydd också skall gälla för fackliga organisationer som företräder minst en femtedel av de anställda. Detta yrkande gäller också förtroendemannalagen och de ändringar beträffande överläggningsrätten i statstjäns-

temannalagens 30 § som efter den 1 januari 1977 överförs i lag om offentlig anställning 7 kap. 2 §.

Det måste anses principiellt felaktigt att stifta lagar som utestänger vissa fackliga organisationer från överläggningsrätt och vissa fackliga förtroendemän, som valts i demokratisk ordning, från lagarnas skydds- och förmånsbestämmelser.

Jag har tidigare i debatten om dessa frågor hänvisat till att det finns arbetsplatser här i landet som inte omslutes av lagbestämmelserna, trots att den lokala fackliga organisationen utser förhandlingsdelegation, företagsnämndsledamöter, skyddskommittéledamöter, fackföreningsstyrelser, skyddsombud, lokalfunktionärer och andra fackliga förtroendemän. I de svenska hamnarna är ju förhållandet det att den kollektivavtals-slutande organisationen inte har några medlemmar på de flesta arbetsplatserna och följaktligen inte kan fylla kravet på fackliga funktioner. Det är därför ett orimligt förhållande som hittills har rått i de svenska hamnarna, och det är hög tid att ändra på det. En ändring i 32 § i lagen om anställningsskydd och i 1 § lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, som vpk föreslagit, skulle råda bot på de nuvarande missförhållandena.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1857 i dess helhet och till motionen 654 med undantag för yrkandet I a, som inte behandlas nu.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 5 behandlas tre motioner som har det gemensamt att motionärerna vill ha ändringar i lagen om anställningsskydd m. m. och i lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatserna.

Det är klart att dessa ganska nya lagar har vissa brister, och det visar sig väl i sinom tid att en hel del behöver ändras. Personligen är jag emellertid övertygad om att många av de tvistefrågor som i dag finns i samband med tillämpningen av dessa lagar kommer att undanröjas när man har träffat avtal i anledning av medbestämmandelagen. Det grundar jag på att personalpolitiken kommer att bli en av de viktigaste frågorna för fackföreningarna att förhandla om medbestämmanderätt i. Det är framför allt i den frågan som personalen vill ha inflytande. Utskottet anser därför att man inte nu skall göra några ändringar i dessa lagar.

Herr Hallgren har hållit ett långt anförande, medan jag kanske inte ens kommer att utnyttja mina fem minuter. Herr Hallgren citerade ur det betänkande som förelåg när vi antog lagen om anställningsskydd, men han citerade inte följande ur samma betänkande, som också är infört i det betänkande vi nu behandlar. Där säger vi:

”För att samarbetssvårigheter och liknande anledningar skall kunna leda till uppsägning måste föreligga allvarliga problem. Stora krav måste ställas på arbetsgivare när det gäller att söka komma till rätta härmed.”

Vidare säger vi: ”Utskottet vill i likhet med vad som anförs i motionen

Onsdagen den
10 november 1976

*Anställningsskydd,
m. m.*

1973:2028 betona att samarbetsvårigheter måste vara av mycket allvarlig art för att de skall berättiga till uppsägning."

Herr Hallgren talar om "klart dokumenterad olämplighet". Det är ett citat från propositionen. I förarbetena talas det om "endast i sällsynta fall".

I båda dessa uttalanden är det fråga om riktlinjer för domstolarna. Det är oerhört svårt för oss att kunna säga någonting mer.

De enskilda fallen tänker jag inte diskutera. När det gäller hur man kan kringgå lagen instämmer jag i herr Hallgrens kritik.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det finns inte så mycket att kommentera i herr Fagerlunds inflägg till försvar av utskottets avslagsyrkande beträffande vår motion. Men jag ville ändå ställa ett par frågor.

Anser inte också herr Fagerlund, när man nu ser resultatet av de domar som föreligger och som är prejudicerande, att det finns behov av en skärpning i förhållande till förarbetena till lagen? LO:s och Metalls jurister är förvånade och tycker att det är anmärkningsvärt att man kan döma på detta sätt. Föreligger det då inte ett behov av en skärpning av de föreskrifter som arbetsdomstolen skall gå efter?

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt, men på grund av att de röda lamporna lyste glömde jag en sak:

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 654 av herr Hallgren m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 654 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268

Nej - 12

Avstår - 1

Onsdagen den
10 november 1976

*Åtgärder mot
diskriminering av
ungdom vid
lönesättningen på
arbetsmarknaden*

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 654 av herr Hallgren m. fl. i motsvarande del och motionen nr 1857 av herr Hallgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 654 i motsvarande del och motionen nr 1857.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268
Nej - 12
Avstår - 1

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Åtgärder mot diskriminering av ungdom vid lönesättningen på arbetsmarknaden

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1975/76:6 med anledning av motion om åtgärder mot diskriminering av ungdom vid lönesättningen på arbetsmarknaden.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:441 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen, med uttalande av sin anslutning till att principen om lika lön för lika arbete oavsett ålder borde gälla på arbetsmarknaden som helhet, hos regeringen hemställde att denna princip genomfördes på det ställiga avtalsområdet.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:441.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Frågan om lika lön för lika arbete är inte endast en fråga om jämlikhet mellan könen. Principen lika lön för lika arbete är ett allmänt rättviskrav. Principen innebär att ovidkommande faktorer ej skall bestämma den lön man erhåller. Sådana ovidkommande faktorer är t. ex. kön, ras och nationalitet. Under tidernas lopp har dessa och andra ovid-

Onsdagen den
10 november 1976

*Åtgärder mot
diskriminering av
ungdom vid
lönesättningen på
arbetsmarknaden*

kommande faktorer tagits som intäkt för att löneskillnader skall förekomma i arbetslivet.

På de flesta områdena av arbetsmarknaden finns särskilda ungdomslöner. Dessa innebär att man endast därför att man inte har uppnått tillräckligt hög ålder skall ha en lägre lön än äldre arbetskamrater. Denna diskriminering på grund av ålder förekommer inom LO-SAF-området men också inom andra avtalsområden. De åldersgränser som används är olika på olika avtalsområden. Inom en del branscher finns gränserna 18 och 19 år. Inom andra, t. ex. den statliga och kommunala sektorn, där LO-förbund är part, är motsvarande gräns 21 år. Är de anställda under de här nämnda gränserna, får de nöja sig med en lägre lön än äldre arbetskamrater.

Användandet av åldersgränser för att legitimera löneskillnader faller egentligen på sin egen orimlighet. Det finns givetvis ingenting som säger att en anställd arbetskraft är mindre värd bara därför att han inte har uppnått en viss ålder.

Åldersgränserna innebär ju att en ung anställd inom en bransch där gränsen är t. ex. 18 år kan jobba 1-3 år, innan han eller hon får en full lön. Om däremot någon som befinner sig över den befintliga åldersgränsen inom branschen blir anställd, utgår omedelbart den högre lönen.

På så sätt kan ungdomar jobba flera år och få stor yrkeserfarenhet och branschvana men ändå tjäna mindre än en äldre nybörjare, trots att de har samma jobb.

De som tjänar på det här diskriminerande systemet är givetvis arbetsköparna. Det kan sedan gälla arbetsköpare på den privata marknaden eller inom stat och kommun. Alla får de jobb utförda av ungdomar men slipper betala full lön.

Principen att sätta lön efter ålder är lika diskriminerande som att sätta lön efter kön, nationalitet, ras eller någon annan ovidkommande faktor. De befintliga åldersgränserna i avtalen på arbetsmarknaden strider på ett uppenbart sätt mot rättvisepincipen om lika lön för lika arbete.

Lika väl som det ej tillåts att särskilda löner på grund av kön ingår i avtalen på arbetsmarknaden kan det inte heller tillåtas att det finns särskilda löner på grund av ålder. Åldern kan inte anses ha någon som helst betydelse för vilken lön man skall ha. Principen lika lön för lika arbete oavsett ålder måste gälla.

Det positiva som skett sedan vpk skrev den här motionen är att LO-kongressen uttalat sitt stöd för tanken på lika lön. LO-kongressen framhöll som svar på motionerna om lika lön för lika arbete att LO skulle verka för att de orättvisa åldersgränserna för löneplacering avskaffas och principen lika lön för lika arbete skall vara vägledande för en lönesättning.

Vi måste komma ihåg att det är arbetsköparna som har drivit igenom diskrimineringarna på arbetsmarknaden, och det är de fackliga organisationerna, och främst då på det lokala planet, som har försökt att komma till rätta med det här problemet. Det är därför som jag anser det vara ansvarslöst att utskottet, och även riksdagen, överlämnar denna rättvi-

*Åtgärder mot ...
diskriminering av
ungdom vid
lönesättningen på
arbetsmarknaden*

sefråga till arbetsmarknadens parter, när vi vet att den part, arbetsköparna, som äger kapitalet har ett stort övertag när det gäller förhandlingsfrågorna och är emot att lösa denna likalönsfråga som är en rättvisefråga.

Det har i andra sammanhang förekommit att i sak berättigade krav avvisats vid behandlingen i riksdagen med hänvisning till att det tillkommer arbetsmarknadens parter att träffa uppgörelse. Men lika fullt kvarstår betydelsen av, för lösning av dessa frågor i progressiv riktning, att riksdagen manifesterar sin anslutning till en viss princip, och här gäller det då en rättvisepincip. Det skulle ju vara ett stöd för LO att verka för lika lön för lika arbete, om riksdagen uttalade sig för principen om lika lön för lika arbete.

Men det är än mer förvånande att utskottet när det gäller den statliga delen så lätsinnigt bara hänvisar till riksdagens lönedlegation. Eftersom lönedlegationen inte ställer sig bakom vpk-kravet på lika lön för lika arbete, måste utskottet inse att även utskottet stöder lönedlegationens inställning.

Statens förhandlingar med de anställda är ju också en återspeglning av de förhandlingar och värderingar som finns på den privata sidan, där de privata arbetsköparna dominerar. Det ser alltså inte ut att bli någon lösning för ungdomen inom den statliga sektorn i vad gäller lika lön för lika arbete.

Som jag ser det är det alltså inte fråga om en vanlig löneförhandling i allmän mening utan om en rättvisepincip, där ingen skall diskrimineras på grund av ålder.

Utskottet gör därför två allvarliga fel, dels att det betraktar det som en vanlig förhandlingsfråga i allmän mening, dels att det förbiser sitt ansvar att upprätthålla rättvisepinciper på arbetsmarknaden.

Det har framförts förslag vid denna riksdag innebärande förbud mot könsdiskriminering. Effekten av en sådan lag kan verkligen diskuteras. Könsdiskrimineringen är ju ett inslag i vårt samhällssystem. En sådan lag skulle i ytterst få fall innebära konkreta åtgärder och förbättringar. Det skulle emellertid ett förslag om en lag mot lönediskriminering av ungdomen leda till. Ett direkt förbud på den statliga sektorn mot lönediskriminering av ungdomen skulle få omedelbara effekter. Det kan exakt påvisas. Där är frågan kristallklar. Men de partier som drivit kravet på lag i andra sammanhang vill tydligen inte driva fram en lagstiftning i detta ärende. Diskriminering av ungdom skall få förekomma i utskottets och i folkpartiets Sverige.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1975/76:441, vilket innebär att riksdagen, med uttalande av sin anslutning till att principen om lika lön för lika arbete oavsett ålder bör gälla på arbetsmarknaden som helhet, hos regeringen skall hemställa att denna princip genomförs på det statliga avtalsområdet.

Nr 24

Onsdagen den
10 november 1976

*Meddelande om
fråga*

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Med hänvisning till den princip som vänsterpartiet kommunisterna har stött i inrikesutskottet och som framgår av arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 1976/77:6 yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 441 av herr Olsson i Stockholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 11 Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1976/77:8 med anledning av motion om tjänstårsberäkning vid anställning utomlands

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 10 november

1976/77:68 av herr *Hellström* (s) till herr arbetsmarknadsministern om regeringens inställning till PLO:s deltagande i FN:s säkerhetsråds Mellersta Östern-debatt:

Anser herr vice statsministern att PLO bör ges rätt att delta i FN:s säkerhetsråds Mellersta Östern-debatt?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 22. 27.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert